ԲՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ԻՄԱՍՏԱՍԻՐԱԿԱՆ։

կամ։

ՏԱՐԵՐԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ.

Որ է բան։

Յաղագս Տարերաց՝ և Տարերական արարուածոց, Խառնուածոյ՝ և Վերամբարձ գոյացոցն. ուստի գոյանայ ամպն՝ մէգն՝ ցօղն՝ եղեամն՝ անձրևն՝ ձիւնն, կարկուտն՝ փայլատակն՝ կայծակն, գետնաշարժն՝ հողմն՝ աղերն, և այլ այսպիսի Վերամբարձ գոյացք։

Յօրինեալ ՚ի Մատթէոսէ Ե՛ւ ՚ի Պ [illegible] յ՚աշակերտէ Վանանդեցւոյ Ղուկասու։

՚Ի պէտս [illegible] Բանասէր Եղբարց։

Տպեալ՝ և ծախիւք Թովմայ Եպիսկոպոսի Բարձրաբերդոյ [illegible], և Մրրասիայ Եպիսկոպոսի Վանանդեցւոյ։

՚Ի Հայրապետութեան Լուսաւորչին Աթոռոյն՝ Սրբոյ Էջմիածնի, Տն Նահապետի։

Յամի Տեառն. 1702։

ԱՄՍՏԵՐԴԱՄ.

Ա.— Դաւանէք Ուղղափառաչնեայ Ընթերցողս։

Ամենակալդ՝ և ամենարեղէք զհամայատարաս դպտուղս վասն տակոյ մերոյ. որք են նշանակութիւնք՝ և զեկուցմունք խրոզութեանց առօրեայց, քաղեալ՝ և ընտրեալ ՚ի Հինից, և ՚ի քրոսնոց Արանց Սեհաղունից, և մէջ ՚ի մերոյ հաւատութեանց՝ և խորհնահաճութեանց։

Ընդ՝ որոց երևեցին օգտաքինս աղիտանիք՝ և հաճոյք. առաջեն յիշման արժանի զԴաւրենաշունչ Հոյլն մեր՝ զԹովմաս Լուսամեծ Պարոնենն, զՅարմարօղ՝ և զկաղմող Գործարանին. Համդերձ երկրբումք արեամասու գործակարօքն՝ Սամթէոսին, և Ղուկասու։

Իմն՝ որոց ամէնորդ, և անօգուտ թուեցի, անպարսաւ թողուլ զմեզ մաղթեմ: զի և Ռաբերանն Ընախակալ թողցէ զմեզ յանցանս, զծանուն՝ և զփոքունս մաղթանաց սրբոց Եկեղեցւոյ իւրոյ. ամէն։ Ո՜վ

ՈՎ ԻՑԷ ՓԻԼԻՍՈՓԱՅ. ԶԻ՞ՆՉ Է ԲԱՆԱԳԻՏԷ ԻՑԷ ՓԻԼԻՍՈՓԱՅՈՒԹԻՒՆՆ:

Սովոր 'ի վաղ ժամանակին ընդհանուր ներհմտութիւն, ներհուն մակացութիւն, և քաջավարժ գիտութիւն գերազանցից քան զայլս երևելիք. առաջնա անուանէին որ է գիտուն և իմաստուն:
Բայց՝ Պիւթագորաս յիւրում ժամանակի զայնպիսի սպանծալի, փքալի, և յորդորանաց տանելի անուան Սոփոս՝ փոխարկելով 'ի յայլ միօս անունալի, և 'ի բարդեալ մեծաբերելի անուն, այսինքն՝ , Փի լոսոփոս, որ է իմաստասէր. Այս՝ գիտութեան և իմաստութեան սիրող:
Արդ՝ անուանեմք, որ է բուն վարժ, ներհուն հմտացեալ՝ և կրթեցեալ 'ի սահմանս՝ և 'ի չքնաղագոյն էակաց, թէ որում էակք են. այսինքն՝ պատճառաւն հանդերձ, Վասն էր, և Վասն զի. նա առ զի բարձրօք և իմաստասէր:
Ուրեմն՝ փիլիսոփայութիւն կամ փիլոսոփութիւն և իմաստասիրութիւն է գիտութիւն էակաց հանդերձ պատճառաւն, յո՝ գիտութիւն Վասն էր Պատճառին, և Վասն զի Պատճառին. որ բառականալի է մեծագոյն իմաստութիւն, անձանձիր աշխատանօք, և խորախորհ մտօք:
Փիլիսոփայութիւն կամ Փիլոսոփութիւն եռամասնեալ է. Տրամաբանական, Բարոյական, և Բնական.

Զսա յաղագս յօգնեմք:

Մենայն Փիլոսոփութիւն, կամ Իմաստասիրութիւն ուղղորդ առ մարդկային երևմութիւնն: Իսկ մարդկային երևութութիւնն, և երջանկութիւնն (բաց Արդայն Աստուածայնոյ.) մտածել ինքնակայանալ 'ի յառաջնութեան յարմար

գործս

գործս. և մատոյց ինքս 'ի յ՛անհուն օրհնել
զՃշմարտութիւն, և զգաղտնիս բնութեան:
Բարոյական Փիլիսոփայութիւնն նկատէ
զառաքինութեան յարմար գործս:
Բնական փիլիսոփայութիւնն ստնարկէ,
և որոնէ զճշմարտութիւնն, և զգաղտնիս
բնութեան:
Աւ. այսուհետև՝ փիլիսոփայութ. է գործի ինչ,
որով նշմարի առաքինութիւնն 'ի մտքու-
թեանն, բանն 'ի ձայնէն. նաև՝ ճշմարտու-
թիւնն 'ի սուտ թենէն, և կարծիքն 'ի հաւ-
աստութենէն. և զայս պաշտօն ունի Տրա
մաբանականն: Որպէս՝ եռամասնեայ է
փիլիսոփայութիւնն. Տրամաբանական,
Բնական, և Բարոյական:

Երրորդ՝ Աստուածաբանութիւնն, որ զերիս կատարե-
լութիւնս ունի. Բարութիւն, Գիտու-
թի, և Կարողութի. արար զմարդն ըստ պատ-
կերի իւրեան, և ըստ նմանութեան. Ծնն. 1, 26.
Որպէս՝ Մարդն պարտի նմանել Այ՝ ը
նմանութեան, և կարողութեն իւրում, և
նման նմա լինիլ. Բարի՝ Բարոյականաւ,
Գիտուն՝ Բնականաւ, և Կարող՝ Տրամաբա-
նականաւ,

Երրորդ՝ Մարդկային խնամողութիւնն՝ ը
օրինակի խնամողի Աստուածութեանն,
պարտի Մտօքն. Լսողութեամբ. և Կարողու-
թեամբ:
Աւ. մարդութիւնն մարդկային մտաց ախտանա
նաց Բարոյականն:
Աւ. բուռն օրութիւնն՝ Տրամաբանականն:
Եւ առ կատարելութիւնն ախտոյանաց
Բնական Փիլիսոփայութիւնն:
Ապաս՝ կերպիւ ինչք երգանկցել բան
Մարդարէին, և ասել. Այ Օգնութե,
դարձ ուեւ. Բարոյականաւ փիլիսոփայու-
թեամբն. Եղիցի շնորհս ու 'ի մէջ. Տրա
մաբանական փիլիսոփայութեն. Ներքոյ.

Բնա

Բնական փիլիսոփայութեան։ Սոքա, ոյք յԱսորեստանցւոց յառաջացեալ երեւին, զի իմաստասիրութիւնն ընդ Հնդկացն խառնեալ ընտանութեամբ սրբութեան յերկրի արարեալ անին. այսինքն՝ 'ի Տրամաբանականն, Բնաբանականն, և 'ի Բնականն իմաստասիրութեան։ Բայց առաւելն ամ իմաստասիրութեան կարգէ աստուածաբանութեան յայլ զբաղեալ առաւելն. ոչ Բնականին աստուածաբանութի 'ի Բնաբանականն, 'ի Գերբնականն և յԱստուածականն իմաստասիրութեան։ Բայց զայս ասացաք և ընդ փիլիսոփայութիւն ամենայն հայերում յայլ մասանց աստուածաբանութեանն։

ՀԱՄԱՌՕՏ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՎԱՍՆ ԱՐԻՍՏՈՏԷԼԻ ԵՐԻ-
ՏԻՐ ՓԻԼԻՍՈՓԱՅԻ։

Եհռչակեալն Արիստոտէլ, որ էր Պղատոնի և Սոկրատի աշակերտ. Մեծին Աղեքսանդրի Գաստիարակ և Վարժապետ. յԱմի աշխարհաշինութեան 3645, յորում ծնեալ յաշխարհ, հնոցն անհեղեալ գրեաց ծրագրեալ զՀերքարքն և զԲնաբանական Գրեանս։

Զարդարեալն ուսմամբ նախնեացն Արիստոտէլ յերեխայի ժամանակ, 'ի գրոյն Ճեմարանին, Ճառերս աշակերտացն զխորհրդոց և զբերթե հառաջագոյն ասէին, զոր ինքնաբանն չեւ առաջինն Սոկրատէս աշակերտելոյ 'ի մեծ ամբոխի. որպիսիք են՝ Բնաբանականն, Տնտեսականն, Քաղաքականն, Բանաստեղծականն, և Ճարտարա Բնութեան կենդանեաց։

Իսկ զԲնաբանականն ուսմամբ ըստ Ճշմարտութեան բացայայտեալ աշակերտացն զԲարձրութիւնս և զերեւելի տեսութիւնս, որ մեծի անեղութեան, խորութեան, և նորութեան այլոց ասէր. որպիսիք են՝ Լօգիկայն, որ է՝ Տրամաբանական։ փիլիսոփ-

որ է՝ Ճշմարտախօսն։ Մետաֆիզիկայն, որ է՝ Գերբնականն։ Մաթեմատիկայն, որ է՝ Ուսումնականն։ Գ. իրք. յաղագս երկնից, և աշխարհի։ Յաղագս լինելութեան՝ և ծննդեան։ Յաղագս Վերամբարձ Օդոտանցն, և բազմազան՝ և խառնին իրաց գոյութիւնք։

Մեր փիլիսոփութեն, և իմաստասիրութեն ամենայն բանից. լիցի մերձահասու տան Ստորոգութեանցն Արիստոտելի․ այս ինքն, թէ՝ զինչ իցէ Գոյացութի․ Քանակութի․ Որակութիւն․ Յորընչութիւն․ Առնել․ Կրել․ Ուր․ Երբ․ Կալ․ և Ունիլ։ Նաև մերձահասու լիցի ինչ Սաբաղելեայն Պորփիւրի, թէ՝ զինչ իցէ Սեռ․ Տեսակ․ Տարբերութի․ Յատուկ, և Պատահումն․ Նաև միայ՝ և յամենայնութիւնքս զմտաւածիցէ զեօթնադրութեն Պարագայս․ Եթէ է․ Ո՞ինչ է․ Որպիսի ինչ է․ Որպէ՞ս է․ Ո՞վ է․ Վասն է՞ր է․ Յո՞ր է։ Արդ թէ՝ ծայրին մասին աւելի զճաշակ լինել ուսմանն։

Ընծե

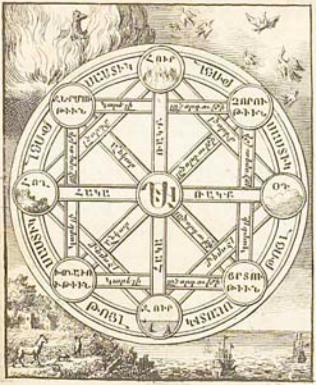
ՀՈՒՐ
ՕԴ

Ընծայեալ մեր է՛ Տարերաբանութէ, որ ունի չորս հատորս. Առաջինն է՛ Սահմանական. Երկրորդն՝ Պատճառա- կան, և Նշանական

Լինի սորին

ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՏՈՐ ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ.

Գլուխ Առաջին.

Յաղագս Տարերաց.

ԱՍՏՈՒԱԾՈՅՆ ԱՄԵՆԱԶՕՐ, բնաւէից հաստիչն և Ամե- նախնամին. յորմէ երկուցեալ ստամբին բնութիւնք եղերոց. զորհուրին ժողովք գխմն մաքառ Պղնծոյ. ընկալին չա- բութեանցն գունդք, և ան- խզելի համդուցիւք սրաշա- րին խումբք հակառակոր- դին

դլին. Տէ՛ր և Իշխան աշ-
խարհի. յօգնութեան տուեալ
զառաջին նիւթն, և զայլ
նիւթաւոր էակս, և զչորս
տարերս՝ հանդերձ ծծմբոյ
զատանելի սկզբնաւորութեամբն.
ուստի պատճառի ամ՛ եղա-
կան փոփոխմանն, յեղման,
խառնման, և խառնուած։

Չորք տարերքս այսոքիկ տա-
րեալք 'ի միմեանս՝ և յածեալք
առ կրկեալս, ընդ ամ՛ տեղիս՝ և
ընդ արարածս գտանին. ուստի
կոչի Տարր, որ՝ պարզ, սփիւռ, ցիր,
կամ՝ ցիրուած։
Տարր է՝ մարմին սոսկ, անբաժա-
նելի յայլ տարրոց մարմնոց.
բայց այլ ամ՛ մարմինք 'ի տարերց
հաստատի, և 'ի տարրլուծանի։
Տարերք են չորք. Հող,
Ջուր, Օդ՝ և Հուր։
Չորրորդութիւն տարերաց կարծ
'ի կարծս այսպէս յաջորդի։

1 Չորք

1 Չորք են առաջինն և շօշափելի որակութիւնք. և չորք ծնօղութիւնք՝ կամ ազգականութիւնք որակութեանցն ՚ի տարերս ։

Ջերմութիւն, Ցրտութիւն, Գիջութիւն և Չորութիւն են չորք առաջինն և շօշափելի որակութիւնք ։

Չորութիւն և Ցրտութիւն ծնօրդին ՚ի Հողն ։

Ցրտութիւն և Գիջութիւն ծնօրդին ՚ի Ջուրն ։

Այս երկու տարերքս գիջութեամբ և չորութեամբ են անհաշտելի թշնամիք. իսկ Ցրտութեամբն անխզելի հաշտութեամբ ընդ-միմեանս միաւորին ։

Գիջութիւն և Ջերմութիւն ծնօրդին ՚ի յՕդն ։

Ջերմութիւն և Չորութիւն ծնօրդին ՚ի Հուրն ։

Այս երկու տարերքս չորութեամբ են անհաշտելի թշնամիք. իսկ ջերմութեամբն են անքակտելի սիրելիք ։

Նոյնպէս՝ Հողն չորութեամբ ընդ-Հրոյ կապի. ցրտութեամբն ընդ Ջրոյ ։ Ջուրն՝ ցրտութեամբ ընդ Հողոյ միա-

բա

բանի. խոնաւութիւն է Օդոյ։
Օդն՝ խոնաւութիւն ընդ Ջրոյ
հաշտի. ջերմութիւն ընդ Հրոյ։
Հուրն՝ ջերմութեամբ է Օդոյ
լծակցի. չորութիւն ընդ հողոյ։
Ուրեմն՝ չորք են տարերքն ըստ
չորրորդութեան առաջին՝ և շօշա
փելի որակութեանցն։

2. Ցուցանի չորրորդութիւն տարե
րաց 'ի չորից շարժից զօրութեանց.
այսինքն՝ 'ի թեթեւութենէ բոլո
րապէս, և 'ի թեթեւութենէ մա
սնապէս. 'ի ծանրութենէ բոլորա
պէս՝ և 'ի ծանրութենէ մասնապէս։
Թեթեւութիւն բոլորապէս 'ի վեր
շարժի մինչեւ 'ի թեթեւութեան
միջակէտն. որ՝ Հրոյ թեթեւութիւն։
Թեթեւութիւն մասնապէս 'ի վեր
շարժի դէպ 'ի թեթեւութեան
միջակէտն. որպէս՝ Օդոյ թե
թեւութիւնն։
Ծանրութիւն բոլորապէս 'ի վայր
շարժի մինչեւ 'ի միջակէտն ծան
րութեան. որ՝ Հողոյ ծանրութիւն։
Ծանրութիւն մասնապէս՝ և ըստ
իրիք 'ի վայր շարժի դէպ 'ի ծան
րութեան միջակէտն. որպէս Ջրոյ
ծանրութիւն։

Ու

Սուրբն՝ չորք են տարերք՝ ըստ չորրորդութեան չորից շարժից զօրութեանց։

3. Սատորքոյն Հերմինեանն՝ չորք տարերք ցուցանեն՝ և նշանակեն յՄ̃ծաշունչ Սբ Գիրս բազում վկայութիւք. նաև՝ 'ի զանազան՝ և գոյնզգոյն համադերձից Ա՛ա քահանայապետին. այսինքն 'ի Կապուտակէ, 'ի Ծիրանւոյ 'ի Կարմրոյ, և 'ի Բեհեզոյ. Ելից 28.
Որ 'ի Կապուտակին՝ ունի զգոյն Օդոյն։ Ծիրանին է 'ի Ծովային տաշտկաց, որ է ջրային. Կարմիրն է նման Հրոյն. և Բեհեզն 'ի Հողոյն յառաջ գայ։

Սուրբն՝ և այլ։

4 Կամարք երկնայինք ցուցանեն զչորրորդութիւն Տարերաց. զի Արեգակն՝ և Հրատն են Հրոյինք։ Երևակն՝ Հողային։ Լուսնթագն օդային։ Փայլածուն՝ Ջրային։ Այլ իմաստէս. Լուսինն՝ է Հողային. Փայլածուն Արեգակն՝ Հրային։
Ջրային. Լուսաբերն՝ Օդային. Կարծեալ՝ Հրատն՝ Հրային.

Լուսն

Լուսնթագն՝ Օգային. Արե-
ւելքն՝ Մ բոյլին. Ասպաղաթափուր
Կամարին՝ Ճողոյին։

Ուրեմն՝ և այլ։

5 Զորք կողմանք աշխարհի. չորք
եղանակք տարւոյն. չորք հե-
ղուկք կենդանեաց. չորք հա-
սակք մարդոյն. չորք որակուԹք
երկրաստան կենդանականերոյն.
չորք ձայնք. չորք համք. չորք
գոյնք ցուցանեն չորրորդութիւն
տարերաց՝ այսպէս։

Ճերմակին կողմն. աշնան եղա
նակն. և մաղձն. ծերութեան
հասակն. ցուրտ կոյս, այծեղջիւր
կենդանականերոյն. ծանր ձայնն.
Թթու համն, և սեաւ գոյնն ցու
ցանեն զհողն։

Արևելեան կողմն. ձմեռն. մա
ղասն. ալեւորութիւնն. խեցգե
տին՝ կարիճ, և ձուկն կենդանա
կերոյն. սուր ձայնն. աղի համն, և
ողխառակ գոյնն ցուցանեն զջուրն։

Ճարաւային կողմն. գարունն.
արիւնն. մանկութիւնն. երկու
որ՝ կշիռ՝ և ջրհոս կենդանա
կերոյն. երկար ձայնն. քաղցր
համն

հանն, և կարմիր գոյնն ցուցա-
նէն զօդն։

Արեւմտեան կողմն. ամառն. խոր-
տեաշ մաղձ. երիտասարդութիւն.
խոյ՝ առիւծ՝ և աղեղնաւոր կեն-
դանակերպն. սուր ձայնն. դառն
համն, և դեղին գոյն ցուցանեն
զհուրն։

Ուրեմն չորք են տարերքն. ոչ
աւելի՝ և ոչ պակաս. որք են
հող՝ ջուր, օդ՝ և հուր։

Հողն է տարր՝ չոր, ցուրտ, և
քան զջուրն ծանրագոյն. ի-
գական. կրօղ՝ և ընդունող ամե-
նայնց. բութ, խիտ, և կայուն.
առիթ սեւամաղձի, ծանր ձայնի,
թթու համոյ, և սեաւ գունոյ.
աշնանայինն. անշարժ. միջակէտ
աշխարհի. բնակարան կենդա-
նեաց, ամբար հանքից՝ և հրահա-
լելեաց. ծնունդ բուսոց. սնունդ՝
և տուն մարդոյ։

Մարդանման է. զի ունի զերակս
ջուրց, շնչերակս օդոց, զոսկերս
քարանց՝ և լերանց, զծուծս կրոյ
բաժխեթից, և զմազս մայրեաց։
Ջուրն է տարր՝ ցրտագոյն քան

զհող

պնող. թոյլ՝ և խոնաւ քան զօդ. ծանրագոյն քան զհուր՝ և զօդ. իգական. կլօղ՝ և ընդունող ազդմանց. բութ, խիտ՝ և շարժուն. ախիթ մաղասի, սուղ ձայնի. աղի համոյ, ազխոտի գունոյ՝ և ձմեռան եղանակին:

Օդն է տարր՝ խոնաւագոյն քան զջուր. թեթևագոյն քան զհող՝ և զջուր. ծանրագոյն՝ և թոյլ ջերմ քան զհուր. արական. դոյ ծանեալ՝ և ազդու. բութ, անդոյն՝ և շարժուն. ախիթ արեան, երկար ձայնի, քաղցր համոյ, կարմիր գունոյ՝ և գարնան եղանակին. վերամբարձ զբօսանայն շաեմարան. թեւածոր ընութենյն կատ. հոգմոց նստարան. ժամանակաց բարեժամութիւն. շնչոց տուր՝ և առութի. կենդանեաց զօրութի. կերպածորիչ տեսութեան աչաց, լսոյ ականջաց, ձայնի բերանոյ՝ և այլ ամ ձայնատու արձագանգաց. յ'որում է լսյն, լուսաւոր՝ և լուսատուն:

Օդն զերիս կայանս ունի. վերին, որ է տաքին ջերմ. միջին, որ

որ է չոր ցուրտ. ներքին, որ է մեղմ, թոյլ՝ և միջակ ջերմ։
Հուրն է տաք՝ ջերմ, չոր՝ և թեթևագոյն քան զօդ. արական, գործունեայ՝ և ազդու. սուր. անգայտ՝ և շարժուն, առիթ խառնեաց մարմնի, սուր ձայնի, գաւանհամոյ, դեղին գունոյ՝ և ամառան եղանակին. պատուականագոյն քան զայլ երիս տարերս, զի գերազանց որակութիւն՝ և վերնագոյն տեղի ունի 'ի վերայ այլ տարերայն. բարեխառնէ զցըրտութիւն հողոյն՝ և ջրոյն։

Հողոյ ներքին ծայրն է չոր. վերինն ցուրտ։
Ջրոյ ներքին ծայրն է ցուրտ. վերինն խոնաւ։
Օդոյ ներքին ծայրն է խոնաւ. վերինն՝ ջերմ։
Հրոյ ներքինն ծայրն է ջերմ. վերինն չոր։

Հողն է սաստիկ չոր. թոյլ ցուրտ։
Ջուրն՝ սաստիկ ցուրտ. թոյլ տամուկ՝ կամ խոնաւ, և դէջ։
Օդն՝ սաստիկ խոնաւ, թոյլ ջերմ։

Հուրն

Հուրն՝ սաստիկ ջերմ. թոյլ չոր։

Տարերք ուրեմն են չորք, ազգականք՝ և ոխերիմք. կամ՝ անլծորդք, տարազգիք՝ և թշնամիք։ Ազգականք, և լծորդք են՝ հուրն՝ և օդն ջերմութեան. օդն՝ և ջուրն խոնաւութեան. ջուրն՝ և հողն ցրտութեան. հողն՝ և հուրն չորութեան։ Տարազգի՝ և անլծորդ տարերք են՝ հուրն, և ջուրն. հողն՝ և օդն։

Փոխարկումն Տարերաց ՚ի միմեանս։

Տարերք ազգականն՝ և լծորդականութեամբ դիւրաւ տարրին, և փոխարկին յ՚իրեարս, քանզէ՝ տարազգի, և անլծորդ որակութեն։ Քանզի հողն՝ ցրտութեամբ ազմացեալ՝ դիւրաւ ՚ի ջուր փոխարկի. չորութեամբ եռացեալ՝ և բորբոքեցեալ՝ դիւրաւ ՚ի հուր փոխի։ Հուրն՝ ցրտութեամբ թանձրացեալ՝ խտացեալ, և կաճացեալ դառնայ հող. իսկ խոնաւութեն տապացեալ՝ և շոգացեալ լինի օդ։ Օդն խոնաւութեամբն թանձրացեալ՝ ՚ի ջուր փոխարկի. իսկ ջերմութեամբն չորացեալ՝ և

ջե

ջեռուցեալ՝ լինի հուր.
Հուրն՝ շիջուցեալ՝ և տամկացեալ՝
փոխարկի, և լինի օդ:

Գլուխ Երկրորդ.

Յաղագս Առաքինութեանց:

Առաքինութիւն է ընդարձակ պատահումն, առեղծեալ գոյացութեանն սակս խորոյ կատարելութեանն. թէ յ'իրակէն, թէ՝ 'ի կրէն, և թէ՝ 'ի գոյանալն. կցորդեալ:

Են Բնային, Աշխարհորդ՝ և Պաշտնի առաքինութիւնք:

Բնային առաքինութիւնքն են չորք. ջերմութիւն, գիջութիւն, ցրտութիւն՝ և չորութիւն:

Ջերմութի է առաջին՝ և շօշափելի առաքինութի. արարող՝ կամ գործունեայ. զհամասեռս՝ կամ զնմանանմանեայս 'ի մի ժողովող և զայլասեռս՝ կամ զայլանմանեայս որոշող՝ և ուրոյն կացուցանող. որ՝ հրոյ ջերմութիւնն որ զակէխառն հրահալելոյն հալելոյն նորագոյացանէ՝ և զոսկին 'ի մի ժողովէ՝ ուրոյն կացուցանելով զայ

լուսեալ հրահանգելեաց, այսինքն զարծթն՝ զերկաթն՝ զարճիճն և զայլ որիշ հրահանգելեաց ։

Գիջութիւն՝ որ և տամկութիւն և խոնաւութիւն ասի՝ է առաջին շօշափելի, և կրող որակութիւն. որով մարմին ինչ իւրով եզերբն և իւրով սահմանաւն դժուարաւ եզերբի՝ և սահմանի, իսկ՝ օտար սահմանադրութեամբն՝ դիւրաւ պարփակի, և պարունակի. որ պէս ջուրն, և այլ ամ հոսանուտ և հեղանուտ ծորան ։

Չորութիւն է առաջին՝ շօշափելի, և արարող որակութիւն, որ խիտ՝ խուռն, և թանձր առնէ զհոմասեռս, 'ի մի ժողովելով զնը մանամասնեայս՝ և զտարազգիս. որպէս՝ պաղն՝ և սառն 'ի ցրտութենէ թանձրացեալ՝ 'ի մի ժողովի քարիւ՝ փայտիւ՝ և այլ ինչ տարազգի մարմնով ։

Ոորութիւն է առաջին՝ շօշափելի՝ և կրող որակութիւն, որով մարմին ինչ դիւրաւ պարունակի և պարագրի եզերաւն՝ և սահմանադրութեամբն իւրով, իսկ դը

ժու

ժուարաւ տեղաւորի օտար սահմանաւ՝ և եզերաւ. որպէս քարն ոսկրն՝ փայտն, և այլ սոցին նմանք չոր՝ և կոշտ մարմինք։

Երկրորդ որակութիւնքն յառաջանան՝ և ծնանին յառաջին որակութեանցն, և են շօշափելիք՝ և ննթակայք զգայարանացն։ Ի ջերմութենէն յառաջանան ընդայնութիւն, և թեթևութիւն։

Ընդայնութիւն, կամ նօսրութիւն ունի զգործութիւն մասնկանց նօսր մարմնոյն՝ տարածացնել, և ՚ի միմեանց հեռացնել։

Թեթևութիւն է որով մարմին ինչ բնաւորեալ բնութեամբ դիւրաւ ՚ի վեր շարժի։

Երկակի գոյ թեթևութիւն, բոլորապէս՝ և մասնաւորապէս։

Թեթևութիւն բոլորապէս ՚ի վեր շարժի մինչև ՚ի թեթևութեան միջակէտն. որպէս հրոյ թեթևութիւնն։ Իսկ՝ թեթևութիւն մասնաւորապէս՝ և ըստ մասին ՚ի վեր շարժի միայն դէպ ՚ի թեթևութեան միջակէտն. որպէս օդոյ թեթևութիւնն։

Ի գիջութենէն յառաջանան ողորկութիւն, կակղութիւն, սողոսկութիւն, նրբութիւն, և՝ կպչութիւն։

Ողորկութիւն՝ կամ կոկութիւն ունի զուգիլ՝ հանդէս, և դիւրաշօշափ երևալ ՚ի մարմնի։

Կակղութիւնն ունի մեղմ՝ և թոյլ մասունս, որ շօշափողաց դիւրաւ տեղի տան։

Սողոսկութիւն (որ է՝ [illegible]) ունի զդիւրաշաւ հոսանս՝ և շօշափմանց մասնկունս։

Նրբութիւն ունի զսակ՝ և զլիկ մասնիկս։

Կպչութիւն (որ [illegible]

րէ ասել։) ունի զկերպս՝ մեղկ, և սահմանաւոր մասն մտածութեան։

Ի յղութենէ, բաւականացուցիչ հաստութիւն՝ և ծանրութիւն։

Հաստութիւն (որ Թանձրութիւն՝ տարածութիւն խորութիւն և Թանձրութիւն կոչէ ասել։) ունի ըստ գրութեան մասնկանց մարմնոյն, որք մեկնանց մերձենան՝ մատամբ, և հային։

Ծանրութիւն է զօրութիւն՝ որով մարմին ինչ ընդդիմանայ ընդ բնութեան ՚ի վայր շարժի. և է կրկին ծանրութիւն, ըստ որում ՚ի 12 Թղթահամարին գրեցաւ։

Ի չորութենէ, բաւականացուցիչ խոշորութիւն կարծրութիւն՝ հաստատութիւն՝ ցամաքութի, և փշրելութիւն կամ փխրելութի։

Խոշորութիւն է՝ որով ընդունին մարմինք զանհարթ՝ և չշամփռեալ մասնկունս ունի։

Կարծրութիւն՝ կամ կշռութիւն, և խորաութիւն ունի զկշռութեան՝ և զհեղուլ մասնկունս՝ որք զժուարաւ անջատին շարժման։

Հաստատութիւն ունի զԹանձրութեան՝ և զհաստատուն մասնկունս ՚ի մարմինս։

Ցամաքութիւնն զանխառնս մասնկունս ունի ընդ մարմնոյ։

Փշրելութիւնն ունի զանձուկ, և զան- մասկարդ մասնկունս։

Եհասան՝ բարեփք շարունակ մտածութեան։

Բայց Թէ զի՞նչ էջէ լոյսն՝ գոյնն՝ ձայնն համն՝ և հոտն. այսմանիկ կարծ՚եմք Ձայ պէտս։

Սէնք մարմնոյ ՚ի ծայրանանան անխարհէր երկեք համարին. Լուսաւոր. Թափանցիկ. և Անթափանց մարմին։

Լուսաւոր մարմինք են արեգակն, աստեղք և հուր. Թափանցիկ մարմինք են՝ եթեր՝ օդն

օդն, և ջուրն. Աստուերական մարմինք են՝ լուսինն, հողն՝ և ամպն :

Լուսաւոր մարմինն ոչ ուրեք, և ոչ երբեք մթնանայ. Թափանցիկն՝ ոչ լուսաւոր է և ոչ խաւարական. այլ է ընդունակ երկուց քանակութեանց. որոց է անընդունակ Աստուերականն, որ հակառակ լուսաւոր մարմնոյն :

Լոյս ուրեմն է որակութիւն լուսաւոր մարմնոյն, որով ասի լուսաւոր՝ լուսատու, և ազդու : Գոյն է շարժական այնր, որ ներգործութիւն թափանցիկէ. և այս ըստ բնութեալ բնութեանն : Տեսակ երևելի գունոյն են հինգ-այսինքն, Սպիտակ. Դեղին. Կարմիր. Կապոյտ, և Սև :

Ի սոցանէ յառաջագայեն այլ ամ գոյնք՝ ըստ որում տեսանի ընդ հետևեալ քրուածոյս. յորում Ընդհանական մտաւորն զյոլով խորին գաղանիս ուսանի :

Խառնութիւն Գունաւոր հանգոյն :

Սպիտակ գոյնն ընդ սևոյն՝ լինի մոխրագոյն :
ընդ դեղնոյն՝ լինի դեղնաշարթ :
ընդ կարմրոյ՝ լինի գոյն վարդի :
ընդ կապուտակոյն՝ մոխրագոյն :
Դեղին գոյնն ընդ կարմրոյ՝ լինի ոսկեգոյն :
ընդ կապուտակոյն՝ լինի կանաչ :
ընդ սևոյն գունոյ թուխ :
Կարմիր գոյնն ընդ կապուտակոյն լինի ծիրանի :
ընդ սևոյն՝ թուխ կարմիր :

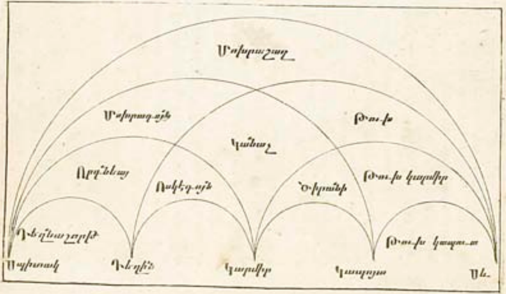
Մոխրագոյն
Կանաչ
Թուխ
Ոսկեգոյն
Ծիրանի
Թուխ կարմիր
Թուխ կապոյտ
Սպիտակ
Դեղին
Կարմիր
Կապոյտ
Սեւ

Դասդրման Է սեւոյ՝ լինի Թուխ կապոյտ ։
Աղբիւր գոյնին ծիրանի ընդդէմ բնութեան գոյնոյն ։

Ունի հինգ քրիստալեայ բոլորշի ապակին՝ այլեւայլ գունով գունաւորեալ. մինն սպիտակ. միւսն դեղին. մինն կարմիր. չորրորդն կապոյտ. վերջինն սեաւ ։

Եթէ յ՚արեւու ժամանակին կալցես Թղթով զ շողարեւս յ՚երից կամ յ՚երկուց, կամ ըստ հաճոյից՝ յ՚որքանից եւ իցէ՝ քրիստալեայ՝ եւ բոլորշի ապակեացն վայրուստ՚ի վեր միմեանց ուղղակի հանդէպ եւ կից եդելոցն. տեսցես զարմանալի գաղտնիս, եւ արհեստս ։

Ձայն է կրող որակութիւն յ՚օդս կամ՚ի ջուրս, շարժեալ՚ի բախմանէ երկու կարծր մարմնոց՝ եւ՚ի խորտակմանէ միջոցին ։

Վասն ձայնից (Տե՛ս [illegible]) յ՚այլում դիպող ժամանակի ։

Համն է՚ի ջրային խառնուածէ եղեալ՚ի հողային չորութենէ՝ եւ եփեալ՚ի ջերմութենէ ։

Տեսակք համոց են՝ քաղցր. դէր. բարկ. փոթոթ. կծու. դառն. Թթու, եւ այլ ։

Հոտն է երկրորդ որակութիւն՝ յառաջեկեալ՚ի ջերմութէ, եւ՚ի չորութէ ։ Երրորդ

Երրորդ՝ և գործնական առաքինութիւնք են, յորոց գործածութեանն զժուարութ. կարէ ոք 'ի մերժելով [illegible] առաքինութեանն առ զգաստ ութեան. այլ թէ՝ ընդէր մարդիկ [illegible] բարին բար[illegible] գերիշխանութիւն, և նման թէ [illegible] [illegible]. Այսպէս իմաստութիւն [illegible] [illegible] Բնական Ճգնութիւնն :

Բաժանումն զատման առաքինութեանցն 'ի Հասարակաց՝ և Հատուկ առաքինութիւնս :

Հասարակ առաքինութիւնն են՝ որով [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Խոկ՝ Համակականք առաքինութիւնք [illegible] [illegible] [illegible] :

Տրի Համանկութիւն, և Համեստութիւն 'ի մէջ [illegible] միջին. 'ի մէջ [illegible] և [illegible]. 'ի մէջ բռնաւոր միջին. 'ի մէջ բռնաւոր՝ և [illegible]. 'ի մէջ [illegible] միջին, և այլ [illegible] [illegible] :

Ոստնոյն Համառօտ [illegible] այսպէս :

Անդրադարձութիւն [illegible] 'ի [illegible], [illegible] [illegible] որ [illegible] [illegible] : [illegible] 'ի [illegible] 'ի [illegible] ընդ [illegible] [illegible] :

Խոստանամ է [illegible] [illegible] [illegible] :

Խոստանամ է [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] :

Ի [illegible] ընդ [illegible]. որ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. և է [illegible] ընդ [illegible]՝ որ [illegible] [illegible] առաքինութեանցն՝ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] :

[illegible] [illegible] :

Պետք

Պրակ Երրորդ։

Յաղագս Վերամբարձ գոլոշեայն․ և գոլոշեաց մարմնոյն։

Վերամբարձ գոլոշին է անկատար՝ և Թերի խառնուած, որ'ի չորից տարերաց՝ մանաւանդ 'ի հողոյ, և 'ի ջրոյ՝ գոյանայ․ բայց՝ ջերմութեամբ արեգական, և զօրութեամբ աստեղաց 'ի կայանս օդոյն վերամբառնայ․ ուստի ասի Վերամբարձ․ զի այնպիսի Թերի խառնուած 'ի տարերաց՝ ամբառնայ 'ի վեր։

Երկկին գոյ գոլոշի․ օդային՝ և Հրայյին․ օդայինն է ջերմ, և խոնաւ․ զոր Հեալ՝ և Թօղեալ ամ ջերմ և խոնաւ մարմին․ իսկ Հրայինն՝ չոր և ջերմ, իբրև ասի շոգի․ որ է ծխատեսակ, և մխատեսակ բուղ՝ զոր շնչոյ՝ Հեալ՝ Թօղեալ՝ և ընդ ամ ջերմ, և չոր մարմին․ գոլոշին երևնէ 'ի գետոց՝ յ'աղբերաց, և յ'այլ ամ ջրային տեղեաց․ իսկ՝ շոգին 'ի ցամաքային՝ չորային՝ և ջերմային իրաց, և տեղեաց երևնէ։

Տեղիք վերամբարձեալ գոլոշեաց երեք համարին․ նախ՝ ծոց հողոյն՝ ուր գոն խարափիտ՝ ջրատաղաւակ՝ աղատաղաւակ՝ ծծմբատաղաւակ․

և կողմա

և կոյրստացուցանել տեղիք՝ և հանք ։ երկրորդ՝ երեք կայանքն օդոյն ։ երրորդ՝ դող և ծոյ ջրոյն ։ Չորրորդ՝ այսուհետև ձևեսցուք միւսամիտ ջէ պատ՝ի վերամբարձ, և գոլոշի մարմնոյն ։ լեցի ուրեմն

Գլ․ Չորրորդ ։

Յաղագս Հրոյն՝ և Շոգեաց վերամբարձ եղելոց, և զբօսանաց ։

Գոլ խառնոր հրոյն՝ և շոգեաց վերամբարձք են՝ որոտմն՝ փայլատակն՝ կայծակն՝ և գիսաւորն ։

Որոտն (որև՝ առնաբահարութիւն՝ բաղմ՝ գոււ և թնդ. ասի ։) բստ Արիստոտէլի հարծեալն՝ է հրոյն՝ առապախուտն, և ծխառեալ շոգի․ յոր՝ և ջերմ բնութեամբն վերացեալ՝ յերկնէ ՚ի կամարն օդոյն, փակեցեալ ՚ի ներս խոնաւ՝ և թանձր ամպոյն, առապացեալ շարժմամբ իւիք, կամ հակառակ շրջմակցութեամբ ցրտոյն, որ գոյ ՚ի ներս ամպոյն․ և այսպէս նարբացեալ՝ և առապացեալ հրատեսակ շոգին, խնդրէ խորտակել զսուռն երանեկաց յ՚ամպոյն, և ոչ գտանէ․ առոյ՝ հերձէ, և պատառէ բզ թանձր ծարփուն ամպոյն՝ և առնէ զայն ահեղ ձայնթնդմն, որ գոււ՝ կամ որոտ ասի ։

Այլ որոտմանց անուանքն են՝ կրճաուն, ճնշուն՝ շշնջուն, կամ շաշուն․ խուլ՝ ուժգին, և սաստիկ որոտմանց անուանքն՝ դղրդուն,

հեր

հերձուն՝ և ճայթուն.

Փայլատակն, կամ փայլակն է ուժ-
գին՝ ամպաբորբոք, հրձիգ՝ և փայ
լուն բոց. որ 'ի հրայեալ՝ բայա
ցեալ՝ և ամպահերձ շողլեայն
պատճառի.

Որոտն յառաջ լինի, քան զփայ
լակն. բայց՝ նախ զփայլակն տեսա
նեմք, և ապա՝ զորոտն լսեմք. զի
տեսողական զօրութիւն փութով
զգայ, քան լսողականն.

Կայծակն (որ և՝ շանթ, և հրաձր
գութինսն.) է շոգի բոլորովին.
հրայեալ՝ 'ի յամպն. որ պատառէ
զամպն, և 'ի վայր բերի ⁀ անթիւ
այն է ծակիչ՝ այն թօթափիչ՝ և
այն կիզիչ.

Կայծակն 'ի փայլատակէն զանա
զանի. զի կայծակն է շոգի հրդե-
հեցեալ յամպն. և յամպոյն 'ի
վայր հոսեալ. իսկ փայլակն է մի-
այն փայլածու բոց, և օդափայլ
ճառագայթ հրդեհեցեալ շոգւոյն.
Գլխաւոր ատողն է հրայլին, են-
թալուսնեայ, և ատողաձև էակ.
գոյացեալ 'ի ջերմ և 'ի չոր. 'ի
խժոտ և ծխոտ, յառատ և սա

բոլոր

բարդ, 'ի սպատարութն՝ և մածութն 'ի Թանձր՝ և 'ի մանկարգութն շոգեաց. վերացեալ 'ի վերին կամարօդոյն. ուր շարժմամբ ինքն բոցացեալ՝ շառաւիղս ցոյթէ՝ յուրեք եկիցէ:

Տեսակք գիսաստեղայ են երեք. վարսաւոր՝ մորուաւոր, և տրոնաւոր. զի երբ երևեալ աստեղ մէջն է խիտ՝ և Թանձր. բոլորն անգայտ՝ նուրբ, և նօսր, ասի վարսաւոր. երբ՝ մի կողմն մեծա շառաւիղ 'ի վայր ձգի, ասի մորուաւոր. իսկ երբ յաջկոյս՝ կամ 'ի ձախկոյս տարածի՝ և երկայնանայ. տրոնաւոր՝ պոչաւոր՝ և Թրաձև յորջորջի:

Ժամանակ երևման գիսաւոր աստեղայն է, նախ աշունն. յետոյ գարունն՝ ապա ամառն, և հուսկ յետոյ ձմեռն:

Կոյ և այլ բազում տեսակ հրոյ կն զբօսանայ՝ որպիսիք են. Հրացայտքահն. Բոցաձև սիւնն. Հրահոս սլաքն. Թռուչուն այծն. Թռուչուն կայծն. Թռուչուն վիշապն. Ցոլաստղն. Հրահոսանիզակն. և Ոլի հուրն:

Որա

Գլուխ Հինգերորդ ։

Յաղագս Օրհնին վերամբարձ եաեաց․ որք են Հաղին, ալեգն՝ և այլք ։

ՈՐոշեալ եմ վերամբարձ ե-ակ գոյանալ 'ի Ջրոյին գործեաց՝ և 'ի Հրոյին շաղեաց․ այսինքն՝ 'ի ցուրտ՝ և խոնաւ, 'ի չոր՝ և ջերմ՝ որակութեանց․ գխաւլին՝ զի եմ՝ տարերաց, և տարրացեալ գոյից սկզբնաւորին՝ առի ծածկաբանիք․ որ է գործունակ, և շարժունակ զօրութիւն իմն կերպարանելոյ՝ և Համարձակեցելոյ մարմնոյ զեակս՝ և զգոյս ։

Հանգի՝ զօրութեամբ Սմնադորին Սատուծոյ յօրինաւոր աբաբածոյ՝ յօրժամ

Երկիր էր աներևոյթ՝ և անպատրաստ, և խաւար 'ի վերայ անդընդոց ։ Ծննդոց Ա․ Բ․

Ընդհանուր ընդունին՝ և Երկազօր ներքին այն ծածկաբանիք մի աւորեցաւ մածուցեալ՝ և իբր անբաժանօրէն պատուաստեցաւ ընդ աներևոյթ՝ և խառնարանած զանգուածոյն ։

Սատանա՝ եմ գոյ՝ և գոյացեալ 'ի չորից տարերացն՝ ունի զոյժ առ՝ անդկի և ծածկոյ ։ Սո

Մ՝ստացութե՝ սկզբնաւորին այն՝
ծըծմբաղանդիկ երկաշօր է և
երկաբնակ. քանզի կերպաւորէ
և հաղորդակցէ՝ կամ նմանացու
ցանէ ինքեան զկերպաւորեցեալ
էակս՝ զանազան տեսակս, ձևով
և գունով. այսպէս՝ զակնս պա
տուականս այլ և այլ գունով՝ այլև
այլ ձևով. զըղյս և զտունկս՝
զոստս և զտերևս, ծաղիկս և զպը
տուղս՝ երփներփն երանգով՝ զար
մանազան հոտով՝ և ամենակերպ
համով կերպարանէ՝ և ինքեան
հաղորդակցէ, որ՝ նման ինքեան
առնէ. նոյնպէս զանդամս մարմ
նոյ կերպաւորէ՝ զջիլս լարէ՝ զե
րակս փորէ՝ և զկոյուն ոսկերս
ուղղածծով ընու, ինքեան ևս
ամենաւքանչ զօրութեամբն նմա
նացուցանէ՝ և հաղորդակցէ։
Գ՝յութի այսր երկաշօր ծծմբա
ղանդկեայ սերման յայտնապէս
երևի յ՝Մ՝ծաշունչ Ս՝Է գրոյ, ուր
ընթեռնումք։

[illegible]

բայ

[illegible] Ծ. Ն. 1. 11 ։

Ռուամներապէս գտանին ծծմբաջուր մնացկեայ ակերին՝ յԵրակս, և 'ի գաղտագնայ խորտմակս, յայլս՝ և 'ի խորշս հողոյն․ որ յարգանս ակ իւրում ունին դարման հրոյ․ յորձանս ջրոյ՝ ծայս օդոյ, և հետևապէս ստամբուլթն յոլովս մեղծ ծխոյ գոլորշեաց՝ շոգեաց՝ և ծծմբապատնակեայ նիւթոց․ ուստի գոյանան ամ՝ հանք՝ և զրօսանք ։

Ա. յաւելուած՝ գաղձոյք
գրել յաղագս Օգայնոյն ։

Հողմն ուրեմն է Տարաշարժ՝ օդոյ շամբուղ, և փոխանա Շունչ․ 'ի զօրութենէ տաւեգաց՝ և մերձաւորականոյն յԵրկրէ վերացելոյ․ 'ի ջերմութենէ՝ կամ 'ի ցրտութենէ օդոյն ամփոփելն ունձկացեալ․ և յայսկոյս՝ յայնկոյս խառնուրդնաքն փոխանակու ։

Հողմն յանմուրեք է երկդիմի՝
Մշտահոս, և Երրեկմահոս ։

Մշտահոս հողմն մէջ զհետ Ռրեգաւառն՝ և Լուսոյն երթալովն յՌրևելից յՌրևմուտս անխառփան մէջ, եթէ 'ի լերանց՝ կամ յայլ ընդդիմակաց իրաց ոչ արգելանի․ և այս այսպէս ծնանի ։ Ռրեգակն (որ մէջ մնակերայ թաւալմամբ յՌուջին շարժմա

նէն ըն Կենդանակերպարան գօ
տւոյն յ'արեւելից յ'արեւմուտս
հոլովի:) ուղիղ շառաւիղաւն հա
րէ զՈվկիանոս ծովն, զի 'ի խոյ
կենդանակերպէն մինչեւ 'ի կշիռն
հարէ շառաւիղ արեգական ըզ
հիւսիսային ովկիանոսն. իսկ՝ 'ի
կշռէն մինչեւ 'ի ձուկն զհարաւա
յին ծովն հարէ: Արդ՝ 'ի մտա
նել արեգական՝ ուրուրեքեւիցէ՛
սաստիկ արեւածին ջերմութիւնն
նորբացուցանէ զծովու ջուրն, եւ
վերացուցանէ յ'օդոյ կամարն զա
ռատութիւն շոգեխառն գոլորշեաց.
յետոյ այսպիսի առատութիւն շո
գեխառն գոլորշեացն վերացեալ
'ի յ'օդն՝ եւ նօսրացեալ, մինչ ուժ
գին յառաջ մղէ՝ հարէ, եւ վարէ
զօդն այն, որ է ընդառաջ արե
գական՝ շարժի նախընթաց օդն
յայնկոյս կողմն, յ'ընթանայ ա
րեգակն. եւ այսպէս՝ պատճառի
Մշտահոս հողմն յ'Արեւելից յ'Արեւմուտս ըստ ընթացից Արեգական:

Բայց՝ զի Հիւսիսային՝ եւ Հարաւ
ային օդն է թանձրագոյն՝ ոչ տան
մուտ՝ եւ տեղի այնմ նուրբ՝ եւ նո

րա

բածին շոգախառն գոլորշեաց ա-
ռատութեն․ որ աղագաւ՝ հար
կիւ օդն յ՚արեւելից յ՚արեւմուտս
խաղայ՝ ըստ ընթացից Արեւուն։
Երեւի յայտնապէս ասէ՛, յ՚ա-
րեւելից յ՚արեւմուտս դիւրաբար
գոլնաւագնացութեն, քանթէ՝
յ՚արեւմտից յ՚արեւելս։
Երբեմնահոս հողմն միայն 'ի տե-
ղիս տեղիս երբեմն փչէ․ և ծնա-
նի կամ յ՚անօսրութենէ՝ և 'ի
թանձրութենէ օդոյն․ կամ 'ի
հալմանէ ձեան, որ անսպակաս 'ի
բարձրագագաթ լերինս նստի -
կամ թէ՝ յ՚ենթերկրածին գոլո-
շեայն, որք զօրութ՛ն են ցուրտ՝
և խոնաւ, որպէս ջուրն․ և շո-
գեայն, որք զօրութ՛ն են ջերմ
և չոր, որպ հուրն․ կամ 'ի ծագ-
մանէ աստեղաց ոմանց․ կամ 'ի լե-
րանց լծորդաց՝ և յ՚ալէտանջ ծո-
վափից։ Յասացելոցս
դիւրաւ իմասցի ծնունդն երբե-
մնահոս հողմոյն, որք ԼԲ կոչո-
ասին․ զո՝ փոթորիկ՝ ամպահերձ
հրացան, և տարափածին քամոց։
Ծնունդ հողմոյն՝ ըստ նորագոյն

Նաւահանգստաց, 32 համարին. ո-
րոյ նորակերտ՝ և անլուր անու-
անքն տեսանելին ըն հետևեալ քա-
ղուածոյս. և զօրութիւն մեկնին
յԵրկրորդ Հատորումն:

Ի Հողմոց չորքն են գլխաւորք. այսինքն
Արևելեան՝ Արևմտեան՝ Հարաւային՝
և Հիւսիսային հողմն: Չորքն են ընդմի-
ջականք: Ութն կողմնականք. Տասն՝ և
վեցն կողմնակիցք:

Աղեղն է փայլուն՝ և բազմա-
գոյն գարունակ Ծիածանն. ե-
րևեալ 'ի ցօղոյից՝ և յ'մլուսանց՝
'ի նսեմ, և 'ի խորափոր յ'ամպոց՝
և կամ 'ի թանձրագոլոշ օդոցն.
ծնեալ 'ի շառաւղացայս Հառա-
գայթիցն յանդիմանակաց Արե-
գական՝ և Լուսնոյն:

Գոյնք աղեղան երեք համարին.
Ծիրանի, Կանաչ, և Կապոյտ:

ՋՐԱՅԻՆՔ:

Ջրային զբօսանացն այլքն ա-
ւելն զօրութիւք, և այլքն ներգոր-
ծութիւք ջրայինք:

Զօրութիւք ջրայինք են, ամպն՝
ձիւնն՝ մուայլն՝ ցօղն՝ և եղեամն:

Ներգործութիւք ջրայինք են, անձրևն՝ կար-
կուտն

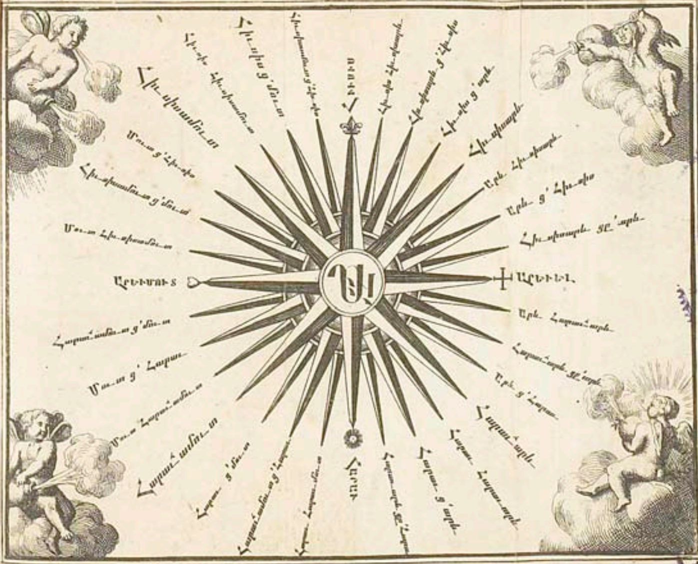

կուան՝ և ցօղն։

Երկուք եղանակօք յառաջանան այսպիսի Ջրայինք, ի՛ Թանձրութեամբ՝ Պղտորութեամբ՝ և Լուծութեամբ վերացեալ գոլորշեացն։

Թանձրութիւն գոլորշեաց գոյանան ամպն, ցօղն, և այլ այսր կարգի զբօսանք։
Պղտորութիւն, ձիւն՝ կարկուտ, և սառն։
Իսկ լուծութեամբն գոյանայ անձրևն։

Միջին կամար օդոյն ունի զամպն և զձիւնն. Ներքինն ունի զմէգ ռայլն՝ ցօղն՝ և զեղեամն. Իսկ տեղիք անձրևայն՝ կարկտայն՝ և սառանցն՝ են միջին, կամ ներքին կամարն օդոյն։

Ծնունդ այսպիսի Ջրային վերամբարձ եակաց այսպէս լինի։

Ի ՄՏԵՂՔ ընդ Արեգական ճառագայթն

ջերմութեամբն ՚ի վեր քարշեն ըստ շոգին՝ և զգոլորշին ՚ի խոնաւ տեղեաց, և ՚ի գաղտնաց երկրաց. ուր գոն զանազան հանքք Բորակի, Աղտի, կամ Ծծմբի՝ Կորոյ Ծծմբոյ. Սոցին՝ և այլ ընդ երկրաւ եղեալ հնոցն. և ամբառնան մինչև ՚ի կամարս օդոյն. Որ վերացեալքն՝ Թողեալ առեալ ջերմութեանն՝ զոր ունէին, դառնան ՚ի բնական ցրտութիւնն. այսպէս՝ զուտ և նուրբ գոլորշին վերացեալ ՚ի միջին կամարս օդոյն, նեղի՝ և անձկանայ ՚ի ցրտութենէն նոյնոյ միջին կամարին, և սա կաս առ սակաւ միանամ յօդի՝ մածի, և

Թանձ

Թանձրանայ 'ի պարարտ՝ կամ յամուլ ամէնը: Աղ ճղն դուրսէ է Բեհագոյն՝ Բանկրոմայն՝ և Երկեղ. Իսկ՝ ամնուլ՝ և ոսկին ամղն է նոր՝ դուրս ընկղ՝ ցամաք, և անճրկին:

Բայց՝ վերացեալ գոլոշին՝ թէ իցէ յերակաց օձմանի, այլ, և բարոյքի քարշեցեալ՝ և 'ի միջին կամարոյն սաստիկ ցրտութեան հանդիպեալ, նոյն՝ ցուրտ հողմունս ուժգին հարեալ՝ փոխարկի 'ի ձիւնեայ գնդակ, կամ 'ի հոլանեալ ձիւն:

Այլ թէ՝ վերացեալ գոլոշին չիցէ նուրբ՝ և զուտ, բայց՝ անսխառն յաւելուած՝ և իւր անանձրևածին կղկղանս, փոխարկի 'ի մառախուղ՝ և 'ի մէգ:

ՑՕՂՆ, գոյանայ 'ի նրբագոյն գոլոշեաց. որ մերձ ցրտութեամբ պարզ գիշերոյն փոխարկի՝ և թանձրանայ 'ի ցօղ. բայց թէ՝ ցրտութիւնն իցէ սաստիկ, նրբագոյն գոլոշին թանձրանայ 'ի յեղեամն:

Գոյ շահաւէտ՝ և վնասակար ցօղ՝ Ցօղ շահաւէտ է նախ՝ և առաջ՝ հասարակշաղն, որ տէն՝ եւս ասի՝ մեղրին՝ մանանային՝ և լաղամն:

Հասարակշաղն է առաւօտեան ցօղն, որ նստի 'ի վերայ դալարոյ: Մեղրն է քաղցրահամ ցօղ՝ նստեալ 'ի վերայ ծաղկանց՝ և տերևոց. ուստի մեղուք հաւաքեն

զմե-

մեղրագործելին, Թխկամբ իսկ
և կրկնուածով ոտիցն բերեն 'ի
մեղուոյն, և առնեն զիմաստու
թէ գործն այն զարմանալի։

Նմանայն է բարեխառն երկնի
և երկրի ցօղ՝ յառաջեալ 'ի նըր
բագոյն գոլորշեայն արգաւանդ
հողոյ, վերացեալ 'ի քաղցրեղա
նակ օդն, և մեղմ ցրտութեամբ
'ի մանանայ թանձրացեալ։

Լադանն գոյանայ՝ երբ առաւօ
տեան ցօղն նստի 'ի վերայ խոտոյն
որ Յունարէն Լէդոն, Սուրբե
րէն Լսանոսձայնի. քիստ խոտոյն
խառնեալ՝ և մածկարդեալ ընդ ցօ
ղոյն լինի լադան։

Նաստակար ցօղն է երբ՝ ծագեալ
արեգական, կաթուածք մանունք
անձայն՝ և հապճեպ թօթափին՝
և նորաբոյս տնկոց վնասեն։

ՄՆՋՐԻՒՆ է լուծումն՝ և
արձակումն թխագոյն ամպոյն 'ի
ջուր։ Գոյ մանրամաղ անձրև
'ի սակաւաջուր ամպոց. ուժգին
անձրև՝ 'ի բարձր յամպոց. տա
րափ անձրև՝ 'ի մերձակոյ ամպ. ց

Կար

ՄԱ.րկուան է ջերմախառն ան ձրեւ՝ սաստիկ ցրտութեամբ օ դոյն պաղուցեալ։

ՍԱ.Ռ՛Ն է ջուր արտաքին ցր տութեամբ օդոյն պաղուցեալ։

Ա.րդ՝ յ'ասացելոցս յայտնապէս երեւի՝ զի գոլոշին, եւ շոգին են մայր ամ՛ ջրոտանաց. մանաւանդ ջրայնոյն. քանզի 'ի ջրոյ զատի գոլոշին. 'ի գոլոշւոյ թանձրանայ ամպն. յ'ամպոյն թանձրանայ ձիւնն, եւ լուծանի անձրեւն. յ'ան ձրեւէն պաղի կարկուտն։

ՀՈՂ.ԱՅԻ՛ՆՔ.

Գ.Ետնաշարժն՝ կամ Երկրա շարժն ոչ այլինչ է, եթէ ոչ՝ Սա սանութիւն իմն երկրի՝ լեալ'ի շն չոյ, որք ՚ի երկրաւ փակեալ՝ զելս խնդրելով ինքեանց, պատառեն զերկիր վերացուցմամբ՝ կամ ցա ծուցմամբ։

Զորք համարին տեսակք Գետ նաշարժին. Երերումն՝ կամ դո ղումն. Բաղխումն. Յարաշարժ,

եւ

և Միջակատար երկրաշարժ ։
Պատճառք գետնաշարժին երեք
համարին. ի Տապացեալ գոլոր-
շիքն. Փքամուղ հողմն, և Ընդ-
երկրաւ եղեալ ծծմբաղանդկեայ
հուրն. որք միանգամայն են, և
ասին Ը ունիք ։
Գետնաշարժի ձայնքն են շշն-
ջիւն. քրթմնջիւն. դղրդիւն. գոռ-
ումն, և ձիչ ։

Աստ միջը բարձրայոն, և շարժումարութն կռաստակ վայրագործն շարժմանցիկքն, կամ քանծապելով եպերիցէ զմեզ՝ երր թէ զոր_ անքնարին իմն՝ զերկիր շարժիլ 'ի բուռն չն չոյ. Այնպիսի [illegible] անն՝ պատասխանեսցէ այսպիսի հարցապանութեանցս ։

Զինչ հողմն (որ է [illegible]) որ_ մասաքն իսկ, և քանզի զծատ մեծամեծս. շրջէ զհաստահման շինուածս, զարդարանս, և զարշարարուն. Զինչ զէ զասարասած- քարս, և 'ի մի վայրէ յայլ միւս վայր 'նետէ զորձարարս մեծաց. Զինչ խեղանք ձե_ ռաք միայն քանքանեն զայնպիսի շինուածս, զորս բազումբ 'ի ժամանս ոչ բաւեն կար ասել ։ Եթէ ոչ Զօրութի [illegible] ։

Մեծի ուրեմն՝ զուամնէութ՝ զու-
սումն յՄեսուամնասիրաց, և զանս
ուսս զու ուսա ։ Ներ մանաւանդ
Մեսուամնաբան, քանթէ՝ Մեսու-
մնազան, և Մայրախոս ։

Գլուխ Վեցերորդ:

Ծագրագրաց Ծանօթութիւն Երկրագունտ Աշխարհիս:

Երկիր ասելն՝ է երկու իր. այսինքն՝ Ջուրն, և Ցամաքին բոլորակն, և գունտ. ուստի յառաջանայ ԵՐԿԻՐ.-ԳՈՒՆՏ բառն առ Օբնագրաբանս:

Շրջան երկրագնտին յարևելից յարևմուտս ունի մղոն՝ 21600. Որպէս՝ 'ի Հարաւային բևեռէն 'ի Հիւսիսային ևս: Խորութիւն երկրագնտին ունի մղոնս իբր՝ 6872:

Եթէ ոք կամիցի մերահասու լինիլ այսր իրողութեան, թէ՝ որպէս՝ և ի՞ւ ի՞էր մղոնաձեմ չափոյս խմանի. խմասցի այսպէս:

Երկրագնտի շրջանն ունի զաստիճանս 360. և իւրաքանչիւր աստիճան ունի 60 մասնիկս, կամ 60 միլ՝ և մղոն Իտալական:

Երկրագնտի զաստիճանսն մեյուն Թէ՞ ոչ՞ բազմապատկեա, և գտցես զմերոգեցեալ մղոնսն:

Ով է բազմապատկես եօթն թրւ-

ոչն

ոչ զմղոնս Երկրագնտին, և զեօթնապատկածն բաժանես 22 թուովն. բաժանեալ թիւն ցուցանէ զմղոնս խորութեան երկրագնտին։

Ջրահող երկրագունտն ունի ըն-ծորդ լերինս 'ի բևեռէ 'ի բևեռ՝ և յ'ելից 'ի մուտս արևու՝ ըն-կըցեալս, թէ երևելիս՝ և թէ ըն-ծով անցեալ ընդ աներևոյթս. ուր ջրակոյտ դարանք, և ամբար ջրբուղխս. ուստի աղբիւրք, ա-ռուք՝ և գետք։

Ունի և ընդ խորս շտեմարանս՝ և պահեստս հրոյ. ըստ որում հրաբուղխ լերինքն յայտյանդի-մանն հաստատեն։

Դայս՝ զանազան եղղիս. յորոց անուա-նիքն ենթադրին։

	Մղ. Երկ.	Լայն.
Անգղիոյ՝ կամ Ինգղանդ.	336։	384։
Հիբեռնիոյ՝ որ է Իռլանդ՝	330։	261։
Սիկիլիոյ՝	204։	108։
Կիպրոս՝ յ'ելից 'ի մուտ	150։	60։
Կրետայ՝ կամ Գանդիա	204։	60։
Մալթայ՝ յ'ելից 'ի մուտ	20։	12։
Քիոս՝ կամ Սաքզ բոլորն 90 մղոնիւք։		
Մայորկիոյ՝ յ'ելից 'ի մուտ	66։	43։
Նեգրոպոնտ՝	132։	36։
Ս[illegible]՝	900։	
Զելանդ՝	600։	270։
Ազով 900։ 210։		

Չափ ծովուց, ըստ Միլ.	Երկայն։	Լայն։
Ծովն Միջերկրեայ է	1980։	600։
Կասպից ծովն՝	1200։	180։
Սեւ ծովն՝	480։	480։
Պարսկային ծովն՝	7500։	4800։

Ամենայն ծով՝ ծովակ, և լիճ ունի կապակցութիւն ընդ ծայրածաւալ Ովկիանոս ծովուն։

Օրինակ քեզ․ Կասպից ծովն ընդ երկրաւ եղեալ գաղտնի ջրմուղ գնացիւք 'ի Հարաւկոյս կողմանէ խառնի ընդ Պարսկային ծոցոյն․ իսկ՝ արևմտեայ գաղտնի ջրմուղ գնացիւք խառնի ընդ սև ծովուն․ որպէս և կարմիր ծովն ընդ որջասուզեալ՝ գաղտնի ջրմուղիւ խառնի ընդ միջերկրեայ ծովուն։ Քանզի՝ ամենայն ծով եղանէ 'ի տիեզերաբածաւալ Ովկիանոսէն, և դարձեալ իջանէ առ ծնօղն իւր։ Երկրագունտ աշխարհս հասարակօրէն 'ի չորս մասունս բաժանի, ըստ որում հետևեն։

Ասիայ՝ երկայն	7200 մղոնս․	լայն 5100։
Եւրոպայ՝	4800,	2700
Ափրիկեայ՝	4450,	4200։
Ամերիկեայ՝	7200,	4800։

Այս բաժինս այսպէս անուանեցաւ, քանզի՝ Ամերիկոս Վեսպուչցիոս 'ի Ֆլորենցոյ

քա

տարտմէն յԱմի Տեառն 1491, Երաց ...պուծ գաւառս այնր մասին, և անտու նեցաւ յանուանորս Ամերիկայ, Թէև ...կիզբն, և պատճառ առաջին լինել նըզէ Ջենուացի Քրիստափոր Կողոմբն, յամի ՏԵԱՌՆ 1492 :

Գլուխ Ե երորդ.

Յաղագս Երակաց Հողոյն :

Ամենայն ծնունդ, բեր՝ որ տուղ՝ երակ՝ և հաստատած հողոյն յառաջանայ 'ի դեղ՝ և տամուկ, 'ի մեղկ՝ և խիտ, 'ի կպուն՝ և յօծուն, 'ի կայուն՝ և հաստատուն ձևոց :

Տամուկ շունչն 'ի Խ. խմելոյց ա ևի փայլածու. ծառայ փախստա կան. ջուր. կապ. ջրային շունչ՝ և մնդլիկ բնութեան :

Օծուն շունչն սալ կարիճ. քար քրոքէական. հողի. խող. հրայ ին շունչ՝ և ծրծումբ բնութե :

Հաստատուն շունչն սալ արծիւ՝ հող. մարմին. հողային շունչ՝ և աղ բնութեան :

Այս երեքեան շունչս՝ միով բա ևիւ ծծմբաղանդկայ սկզբնա երին ձայնի : Բայց

Բայց 'ի յայս եւ առաւել ծածմբա-
ղանդիկ սկզբնաւորմանէն՝ գոյ
այլ ծածմբաղանդիկ շունչ՝ Ո՛ր
տարածեալ բազմահընար, և կեր-
պաւորիչ էակաց, որ ընդածին՝ և
բնաւորեալ բնութիւն զենթա-
կայն յ'այս՝ կամ յ'այն տեսակ է-
ակաց կերպաւորէ ըստ ընդունա-
կութեան նիւթոյն. քանզի՝ ա-
մենախնամն ԱԾ՝ բայց 'ի հակա-
ռակ, և միաբան քառից տարերց՝
'ի չորից որակութեանց, և յ'երից
ծածմբաղանդկեայ շնչոյն, եւ
Ա՛ ընկրագունս աշխարհին զօրու-
թի իւն կերպաւորիչ՝ և բազմա-
հընար՝ որ ուրանօր հրահալե-
լեայ յարմար նիւթ գտանէ, զա-
նազան հրահալելիս հաստատէ.
ուր քարանց պատշաճ նիւթոյ հն-
դիպի, զայլեւայլ քարինս յօրինէ.
ուր ակնանց ընդունակ էնթակայ
երևի, զականս պատուականս յար-
դարէ. իսկ ուր ուղղալի հողոց
պատկան էնթակայ գտանէ, զայլ
և այլ հողս ձարտարագործէ.

Առ այս խմն.

Ո՛չմարխտ իմնէ, զի յ'առեղծու-

ածս գող ընտանեցեալ համիկիր՝ և-
հակակիր բնութի, որով առ մի-
մեանս բերին, կամ միմեանց հա-
կառակին. նոյն՝ սոյն իմն է, զի
գոլորշիք՝ և շոգիք (որք են բարակ
փուղձ, նուրբ ձնձեր, և անըղ-
գայ շունչք.) յ'երկրագունտ ծխ
պատճառեն զմեծամեծ՝ և զանա-
զան փոփոխմունս 'ի գոյս՝ և յ'էս։
Վ'անզի՝ գոլորշիք, և շոգիք ուրա-
նոր ինքեանց նման էութի գտա-
նեն. իսկոյն շաղկապին ընդ այնպի-
սի համարուն էութեանց. յ'որս
գոյ ընտանեցեալ ծծմբաղանդիկ
շունչն կերպարօրինչ՝ և ճարտարա-
գործ. որ ըստ ընդունակութեան
նիւթոյն՝ ընձեռէ նոցա զպատկան
կերպս արծնելոյն, զպատշաճ ձևս
գունելոյն, և զ յարմար գոյնս
նկարելոյն՝ թէ 'ի զգայուն, և է
թէ յ'անզգայ գոյացեալ
տարեգծուածս։

Լ՛

Սերեմն ժամանակ, զի հաճես-
ցուք զառ'ի առաջիկայէս. նախ
թէ զինչ իցէ կայուն, հաստա-
տուն, և հողային շունչն. յետոյ
զհետևելոյն։ Ո

Հողային շունչն խառնեալ՝ շաղ
եալ՝ և մածուցեալ ընդ այլևայլ
ազդից յեղանակելոց՝ փշրանաց՝ և
հողոյ: սակաւ՝ առ սակաւ զերկս
ցեղս ազդից յառաջբերեր, այսինքն
Լաթրուն, Պաղլեղ՝ և Սևալեղ:
որք յետոյ այլևայլ խնքեանց հա
մեմատ հողային գոյացութեանց
յարեալք, շաղախեալք, և շաղ
կապեալք ծնան՝ և ծնանին որ_
ըստ օրէ զամ տեսակ քարանց,
Կկանց, Հրահալելեաց, և ուղղա
կի հողոց:

Յաղագս Քարանց, և Կկանց:

Պատճառ նիւթական ամենայն
քարանց՝ և ականց է բնութե
ալին ծորանն ընդ եռատեսակ
աղից մակարդեալ. այ՝ ընդ նաթ
րուն, պաղլեղ՝ և սևալեղ աղից
մածուցեալ:

Կարչական պատճառն քարանց
է ջերմութիւն աստեղաց, և ենթ
երկրեայ հրոյն:

Տեսակական պատճառ քարանց է
ծծմբաղամնդիկ շունչն կերպա
ւորիչ՝ բաղմահնար, քարագործ՝
և ձարտարապետ, որ ընդ ամ՝ եր

կեր տարածեալ՝ յեռեալ՝ և ըն
դելուզեալ գտանի։
Ասացի՝ թէ պատճառ նիւթա_
կան ամ՛ քարանց, և ականց է ծո
ւմն բնութեն աղին. Այս՝ գի
տելի է աստ։ Այն բնութեան
՚ի կենդանիս թեթևագոյն էքան
զաղն ՚ի բուսոց. և աղն ՚ի բուսոց
թեթևագոյնքան զաղն յ՚երկաց։
Ըստ այսմ տարասի՝ եթէ յ՚երա_
կաց աղն տայցէ 4 լիտր հող. 3 լի
տր ջուր. 2 լիտր օդ. 1 լիտր հուր։
Բուսական աղն պարտի տալ 4 լի
տր ջուր. 3 լիտր հող. 2 լիտր օդ.
1 լիտր հուր։ Իսկ ՚ի կենդանեաց
յառաջեալ աղի մարմինն պարտի
տալ 4 լիտր հուր. 3 լիտր օդ. 2 լի
տր ջուր, և 1 լիտր հող։

Հ. Որանց այլն է հասարակ՝ և
միջադաս. այլն պատուականն։
Հասարակ՝ և միջադաս քարինքն
են՝ ամ՛ տեսակ չէչ քարերն. ատնաս
քարն. սումփարայն. սևսաթն,
և ամ՛ տեսակ կճեայ քարերն. նայ
և՝ գետաքարն՝ ուռմբաքարն՝ որձա
քարն՝ սալքարն՝ հրհանն՝ եսան

 և

և սմաղքարին՝ մահարն՝ և այլ ա-
յլոց նման սալայեալ քարինքն ։
Տակուէին՝ փանդաղէին՝ երկաթա-
քարն՝ կամ ժամուանն, որ մաղնէա
և մղլադուղ քար ևս ասի. բուսա-
քարին՝ կամ մարջանն. քահրիւարն
արծնաքարն, և այլ ամ քարինք՝
որք 'ի կենդանեաց յառաջգան ։
Այստուածային ակունքն՝ որք 'ի ծը-
ծմբալաղանդ ելկ ծորանաց յառա-
ջանան, են բազմատեսակք. որոց
անուանակոչութիւն, գոյնն, և զօ-
րութիւն մի ըստ միոջէ քննելն՝ ան-
գի, և ժամանակ ոչ գոյ մեզ ։
Մեք միայն զՄհարանի չորեքկար
գեան ակնանակաց վանկանին զեր
կոտասան ակունսն գրեցաք՝ ՃԲ
Հեբրայեցւոց, և Խօթանասուն
երկուքիւրգմանչաց Օրինակին ։

Բ. ասաքին Ս. Հարանի վանկանի անեն Երրորդ Եփրեմի ասի՝ Օգոստ. Լատինացին՝ Մարգիտո. Հայերէն՝ Սարդիոն. որ է Նռնանի. կամ կարմիր մշտապտի. մաղրոյն, արիւնախոյն՝ խորհրդաւոր և կենաց նշանակ ։ Երկրորդն՝ Եր. Պետմբրա ։ Գ. Տոպազի ուսա ։ Դ. Տոպազիոն և Պիտանա, որ է դեղին ակնն՝ և թափանցն ։ կապտաւուն դեղին, ախորժելին՝ և անուանեալ ազնիւ ։
Երրորդն՝ ԸԵ Եբրայեցւոց Օրինակին, Եր՝

Իւն

Բէրէկէթ, յոն՝ Զմերաւդոս, հայ՝ Կարծ-
ակն, կապուտաշող կանաչ. բայց՝ ըստ Եօթա-
նասնիցն, էր՝ Ծոհամ, յոն՝ Սմարագդուս՝
հայ՝ Զմրուխտ և զմրութ, ազնիւ կանաչ ։

Չորրորդն էր՝ Նեփէք, յոն՝ Կարբունկուլ-
ուս, հայ՝ Կարկեհան կամ Լուսնթ. ազնիւ
կարմիր, մանուշակագոյն դեղեմ, ուրախարար
և տեսանողաց առնող զաւնողն ։

Հինգերորդն էր՝ Սափիր, յոն՝ Սափիրուս
հայ՝ Շափիղայ կամ Սափիր, կապոյտ
շող երկնագոյն ։

Վեցերորդն՝ ըստ Եբրայ. Հալոմ, յոն՝
Ադամանդ. ըստ մեզ և Ադամանդ կամ ալ-
մաս. պայծառ փայլուն և թափանցիկ
ակն. Իսկ՝ ըստ Եօթանասնիցն՝ Յասպիս
Հայերէն, էր՝ Եասպիս, յոն՝ Եասպիս, և
աշխարհօրէն՝ գաղափարման, կամ եաշմ. կա-
նաչ դեղնաւորութ ակն ։

Եօթներորդն էբր՝ Լեշամ, յոն՝ Լիգուրի-
ոս՝ կամ Թուրքոյզ, հայ՝ Պիռոզայ կամ փի-
րուզայ. կապուտաշութ կանաչ ակն ։

Ութերորդն՝ ըստ Եբր՝ Շեբօ, որ է յոն՝
Հիակինթոս, հայ՝ Յակինթ կամ կապու-
տակն. դեղին, և կապուտաշութ կանաչ.
Իսկ՝ ըստ Եօթա՝ Ակատ, որ է կարմիր և
գունագոյն աղխն ։

Իններորդն՝ ըստ Եբր՝ Ախլամա, որ է յոն՝
Ամեթիստոս, հայ՝ ակնեակն կամ Թիբրոյ՝
ոսկեգոյն ակն. Իսկ՝ ըստ Եօթա՝ է Սմարագ
ակն, յոն՝ Ամեթիստոս, աշխարհօրէն
ան յալ՝ ծիրանեգոյն ակն ։

Տասներորդն՝ ըստ Եբր՝ Թարշիշ, որ է զա-
հանակ՝ կամ դեղնախառն. ըստ Եօթա՝ ոսկեակն
ակն է կամ Թիլդոյ ։

Մետասաներորդն՝ Եբր՝ օնիքսիմ, Լա՝
տինքս, Հայն՝ եղունգն. եղնգնագոյն ։

Երկնաստանեայցն՝ քան Երբ՝ եմանա- որ է յառաջին․ եւ քան Երթա՝ Բ. երեկոյ Լուծի՝ ըներկնոս, որ է ընթեր․ կապար- ուղ կանոն ասն։

Պրակ Ու-Ներորդ։

Յաղագս ուղղելի հոգոյ։

ՈՒՍ․ զմիջս յանձեալ պրակին կրկնեցաւ, թէ՝ սիրելանուորումն ամենակալն՝ եւ գգալիեաց է այ- ծծումն, եւ մտքին ընութեն, ըստ բնաւորեալ Աստուածոյն չորայս․ բայց՝ ոչ թէ հատորակ, ապակա- նելի, շօշափելի, եւ վախճանելի այ- ծծումն, եւ մտքին․ այլ՝ անապա- կան, անշօշափելի, եւ անտեսանե- լի․ որ բնաւորեալ ըստ համօրէն ըն- տեղծուածս, ՚ի փոշին՝ եւ յաճագս ՚ի կոշտս՝ եւ ՚ի փխրանս, ՚ի փշուրս եւ ՚ի կտորս, ՚ի կճեպս, եւ ՚ի տաշ- տակս, ՚ի քարս՝ եւ ՚ի յուղղածուծ- հողս միջոյ՝ եւ յամենայնէք գտանի։ Ուրոյ՝ եւ պարարտութիւն ծըծմ- բազմանգին սիրելնաւորմանն է նիւթ՝ եւ պատճառ ամ ուղղելի հողոյ․ որքեն գաղ՝ կիր՝ կաւիճ, որ է գարաշիր, բորակաւ՝ ըեմա- կաւ, հայկաւ, թալղ՝ ամիանթ՝ ծծումբ՝ ձիւթ՝ նաւթ՝ կուպր՝

կայրա

կարաձիւթ՝ հաստատակ առ՝ նշա-
դիր՝ գօգաւորին՝ սևաւեղ՝ որ զաջ.
և սաի, պարղեղ՝ ՚ի շար, զառւին՝
նաթրուն, կամ բարակ՝ և այլ յո
լով ուղղածուծ հողք։

Զինչ է Ադամանդն։

Ադամանդն (որև՝ ադամաս, այս
ինքն՝ անշէջ՝ և անկեղ.) է՛ անեղծ
և անպարտ քար, որ և ոչ ՚ի հրոյ
սպառի, եղծանի, կամ ապականի։
Այս ադամաս՝ և անշէջ քարս է
նման թեփաճօր պղնձեղէն. յոր
մի կերպի, շինի, և գործի սպա-
ռոյ՝ թուղթ, և կոտ անկիզե-
լի, և անապականն ՚ի հրոյ։
Լուսիթե՝ անշէջ քարս այս բաղ-
կացեալ իցէ ՚ի թեփաճօր պղնձե-
ղէ. կամ ՚ի թալխէ, և ունի սա
բաժեալ բամբակագոյն թելս՝ և
շերտս. ուստի թևաճօր՝ կամ թե-
փաճօր շար սաի յոյլոյ։
Նայև՝ ունի յ՚ինքեան ընդունին
սպարբաութե, և կայսութե իմն
ը հողային նիւթոյն այնպէս մա
կարդեալ՝ մինչզի և ոչ հրով բա
ժանի.. քանզի նիւթ այսր ամե
նթ քարիս է միաչափ՝ նմանա
մնա

մանանեայ անշնչահան խժոտ՝ ձար
պոտն՝ կպչուն և մածուն։

Յաղագս Ծ. ծմբոյն։

Ծծումբն՝ որ Հելլէն լեզու
աւ Թէիօն, Լատիներէն ա
սի Սուլֆուր՝ և աշխարհօրէն
Կիւքիւրթ. է ձարպ՝ պարար
տութիւն, կամ գիրութիւն հողոյն.
Ձրմեալ՝ սեղմեցեալ՝ բամեալ՝ և
մզեալ զօրութեամբ ջերմութեան։
Ծծումբն ջերմութեամբ լուծանի՝
և հալի. ցրտութեամբ թանձրանայ՝
և ամրանայ. ուստի յայտնի
Խառնուածական ինչ ծծմբոյն։
Նաև՝ 'ի մանրամաղ փոշի կարէ
լինիլ. ուստի երևի հողային
Զօրութիւնն ծծմբոյն։
Վառեալ՝ նոյն ծծումբն բորբո
քի դիւրաւ՝ և արծարծի. ուստի
երևի ոյժ ինն Կրակին՝ և Օդոյն։
Սերմն՝ ծծումբն ունի յ'ին
քեան յ'իւրումարգանդի բնաւ
որեալ՝ և միաւորեալ ոյժ Հրոյն՝
փուգէ, և խոնաւութիւն Սնդիկին՝
նոյն ազ Հողոյն։
Պարզահատ մուխն է 'ի տըհատ՝
յ'ա

յ՚անձամբ՝ ՚ի խոշոր, և ՚ի՝ յաճելու-
ած հաղոյին նիւթոյն ։

Ճաշահամք յ՚երակածըծմբոյ քմըշէն զանազան դեղօրայս ․ իբր ծաղկի, կաթն, իւղ՝ բարկ շունչ ծծմբոյ, և այլ ինչ ախտամանի ։

Ծըծմբոյն գոյ այլևայլ ոյժ՝ և զօրութիւն, ըստ այլ՝ և այլ տեսակ ծըծմբոյ ․ քանզի՝ այլ ինչ զօրութիւն գոյ ոսկւոյ ծծմբոյն, այլ արծաթոյն, այլ՝ պղնձոյն, այլ՝ երկաթոյն, և այլ՝ միւսոյն ։

Ծծումն զոմն՝ տառնատեսակ բխելով ՚ի պատասխան ակունս ներկէ ․ զարծաթն յ՚այնպիսի աստիճան բարձրացութեանէ, որ կլլելին ընդ հաճասար արծաթոյ զփորձ մանհարք բարին ցուցանէ՝ և յաղթահարէ ։

Պղնձածըծումն զպղինձն այնքա սլկէ, որ հրափորձին տևէ ։

Կապարածծումն զանագն ՚ի սպողիլատ ․ և անագածծումն զպղողպատն յ՚աղնիւ երկաթ կարէ բարձրացուցանել ։

Սնդկածըծումն զնոյն զկապարն կռանելի՝ և ձուլելի առնէ ․ նաև

մե

միրացուցեալ ընդ զխպակի, լինի ազնիւ Օնջուֆր։

Ի ծծմբոյ յառաջանայ զառիկն՝ կամ սուսրն, թէ դեղնագոյնն, որ Օրպիմենթ ասի. թէ կարմրագոյնն, որ Սանդարաք կոչի. և թէ սպիտակագոյնն, որ խակսպէս զառիկ՝ կամ զառնիխս ասի։ Ամենայն զառիկական մարմինն է 'ի մնդկային աղէ՝ և 'ի ծծմբոյ, որ յոյժ այրեցեալ է. ուստի ամ զառիկական մարմինն է թունալի։

Յաղագս Մարքազիտ քարանց։

Որքան հրահալելի, նոյնքան տեսակ մարքազիտ քարանցն։ Որդ՝ գոյ մարքազիտ ոսկւոյ՝ արծաթոյ՝ պղնձոյ՝ երկաթոյ՝ և այլ հրահալելեացն. ըստ որում տեսանի 'ի գունոյ մարքազիտայինն՝ կամ մօրդասանդ քարանցն։

Կազմուած մարքազիտայինն է 'ի յոլով սպիտակ՝ և կարմիր, 'ի ծրդեալ՝ յ'աղտեղեալ, և յ'ամէրեալ ծծմբոյ. 'ի յոլով զառիկական աղտեղեալ աղէ, և 'ի սակաւ աղտեղի ժիպակէ. Ի մարքազի

տայ

տայից զարմանալի դեղորայս՝ և զարմանս գործեն Բժիշկք։

Յաղագս Անթիմոնոյն։

Անթիմոնն՝ որ Ստիմոդ՝ և զամուրբեստան ասի. զնոյն էուն և կազմուած ունի, զոր մարքազիտք ունին. միայն թէ՝ Անթիմոնն աւելի ժխպակ ունի քան զմարքազիտայն։

Դեղանայ անթիմոնն ՚ի ծծմբոյ՝ ՚ի կուպր ձարպոյ հողոյն՝ և ՚ի յառաւելութեն աղին. ատանաւ է որ անթիմոնն դիւրաւ փշրի.

Անթիմոնն անուանի ևս կապար կամարծին անկատար, յորում հալի. թէպէտ կապարն աւելի անդիկ ունի քան զանթիմոնն։

Գլուխ Իններորդ

Յաղագս Կապարին՝ և Զիւթային մարմնոց։

Ննութիւն ընդածին բնութեն յարգանտի իւրում յառաջ ծէ զձարպ իւն գիրութե և պ սրարուութեն. որ եթէ ընդ իւր

իւր բնածին աղին ոչ լինի սեւե-ռեալ՝ փոխարկի 'ի կուպր. իսկ թէ լինի սեւեռեցեալ՝ 'ի ծծումբ փոխարկի. իբրու ասի թէ կուպր է թուլ ծըծումբ, իսկ ծծումբն պինդ՝ հաստուն և մածուն կուպր։

Նՙ ուրեմն ձիւթն՝ կամ կուպրն ծուծ գէր, սաստիկ ջերմ, իւղա-լի, դիւրաբորբոք՝ և հրագեայ։

Ս,յլեայլ ձիւթ գոյ ըստ այլեայլ խառնուածոյն՝ յորս մերձենայ գէր ծուծն. քանզի եթէ ելանէ ծուծն 'ի քարանց՝ ասի Վ,արա ձիւթ. թէ յ'այրեցեալ ծծմբոյ՝ սեաւոյն՝ և ծծմբահատ ծորեալ ելանէ, ասի Կուպր հողային. և թէ 'ի յոյժ պարարտ՝ յ'իւղալի՝ և 'ի հրամերձ տեղեաց բղխէ, ա-սի Նաւթ. եթէ այնպիսի գէր ծուծն ելանէ 'ի մաքուր ծովային ծծմբոյ, և զօրութիւ օդոյն ընդ-արեգակեան 'ի ծովեզերն փոխար-կի 'ի Վ,աշրիքար. իսկ թէ 'ի ծծմբային նիւթից յ'երկրս ջրոյնե-լանէ, փոխարկի 'ի Զիւթ։

Գ,իտեա՛ սա բարբոք. որքան

Ճար

Հօրդ՝ և պարապառութիւն գոյ 'ի ծնունդն՝ յայն՝ և 'ի մնդիկն. նոյն՝ 'ի կենդանի, և յանկեն_դան եւսկս. նախինմայես այսմ Կոյր Հիւթեայ Հօրոյն ընծեւի. որ սփռեալ՝ և ծառայեալ ընդ ամենեկրու գաւանի։

Գլ. Տասներորդ։

Յաղագս Աղից։

ԱՂ (Յունարէն՝ Ալս. Լատինարէն՝ Սալ.) է ծուծ ուղ_ղալի, 'ի ջրոյն և 'ի հողոյն նիւթոյ, զօրութիւն չորացուցիչ և կիզիչ ջերմութեան ծնեալ. Հայն նախ չորութիւն՝ և ապա ցրտութիւն ունի աղն։

Աղից այսն է հասարակ, այլն ա_ռանձին։ Հասարակ աղն կամ է բնական՝ կամ արհեստական։

Աղն բնական եղանի 'ի ծովու՝ և 'ի հողոյ, 'ի լճի՝ և յաղբերս, 'ի գետոյ՝ և յանձրո. իսկ արհեստական աղն լինի եփելով՝ չորա_ցուցանելով՝ և կրացուցանելով զենթակայս աղից. որպիսիք են գոլի աղն, մրջի աղն, և աղբաղն,

իսկ

Իսկ առանձին աղն է՝ նաւթրուն աղն, սեւաղեղն, պաղեղն՝ նշադիրն, և զաւիկն։

Յաղագս՝ նաւթրուն աղին։

Որն այն, զորմէ ճառեմք ունի զայլեայլ անուանակոչութիւնս՝ ըստ այլեայլ լեզուաց. այսինքն նաւթրուն. նիտրում. լիտրոն. նիտրոն. բաւրակ. բորա՝ և շորա։

Սա այս է հրային և ծծմբային ծուծ ուղղակի. գոյացեալ՝ ի կպչութենէ օդոյն, և ՚ի խոնաւութենէ ջրոյն։ Քանզի՝ որպէս հասարակ աղն ՚ի խոնաւ՝ և ՚ի խժոտ որակութենէ ջրոյն՝ և հողոյն յառաջեկեալ, ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ՝ հողային մասն այնր խժոտ՝ և խոնաւ որակութեն, որ ՚ի ջերմութենէն սնդանոյ՝ և ՚ի հասարակաց շըրմանոյ. սոյնպէս՝ նաւթրուն աղն ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ՝ հրային կամ ծծմբային մասն՝ խժոտ և խոնաւ որակութեան օդոյն՝ և ջրոյն, փոխարկեալ ՚ի նաւթրուն աղ։

Սատուստ նաւթրուն աղն ունի առաւելութի ծծմբոյ՝ և անդեկի. ՚ի հրոյ՝ և օդոյ. իսկ հասարակ աղն

զա

դառնանալութիւն ջրոյ՝ և հողոյ
համարակ աղի հուրն՝ և օդն է
գաղտնի՝ և անյայտ․ իսկ ջուրն՝ և
հողն յայտնի։ Բայց նաթրու-
նի հուրն՝ և օդն է յայտնի․ իսկ
ջուրն՝ և հողն գաղտնի։

Այր ասացաւ՝ համարակ աղն ոչ
հրանայ, և ոչ բոյանայ․ այլ՝ նա-
թրունն հրանայ՝ և բոյանայ։
Վասնզի յայտնի հողն՝ և ջուրն
համարակ աղին արգելուն ջհրա-
ցումն․ և որինչ հրայլին է՚ի հա-
մարակ աղն, ընդ խառնաւորն միա-
ցաւ․ որպէս և՚ի նաթրունն աղն։
Սատէ է, որ երկրքեան աղն թափ
անցանեն՝ և լուծանեն զամ խխա-
մարմն․ և յորժամ փոխին՝ լու-
ծանին յ՚առաջնասերմնեայ աղն
և՚ի նիւթն առաջին։

Սա՚ նրբահայեաց Վ. խմիակա-
նաց որի մեծ՝ աղնին՝ խորին՝ և
գաղտնի խորհուրդ։

Վասնզի նաթրունն աւի սառու-
ցեալ ջուր՝ և սառուցեալ հուր։
Եթէ ոք ուշիմօրէն գիտաց սև-
եռել և սրկել զնաթրուն աղն․
և

և ուխտայ, կամ արծաթի գու-
նով գունաւորել. ահա գանձ
անպակաս. այլ ինքն անսպառ. և
'ի բաղձանս խնդրելեաց անգին
մարգարիտ:

Պանթրուն աղից, կամ 'ի շորոյ
ից. 'ի ծծմբոյ. և 'ի գործելեաց
(որ անձող կամ ածուխ ևս ասի)
յորինի, և կազմի հրոյին փոշին
որ գաւէհկորէն բարութ ձայնի:

Որոյ կազմուածն է այսպէս:

Հրոյին փոշի վասն մեծամեծ հրաձիգ, հրա-
ցան՝ և թնդանօթ մեքենայից, որ թափ ասի,

Շորայ	100:	կամ	100:	Լիտր. [illegible]
Ծծումբ	18:		15:	[illegible]
Գործելի	20:		18:	[illegible]

Վասն մեծագի թնդանօթ մեքենայից,
որ Թօփխանէ ասի:

Շորայ	100:	կամ	100:
Ծծումբ	18:		15:
Գործելի	20:		18:

Վասն փոքր թնդանօթ մեքենայից, որ
գարանակայ ասի:

Շորայ	100:	100:
Ծծումբ	12:	10:
Գործելի	15:	8:

Վասն Սեղեղին:

ՍԵ Հալեղի անուանքն այլևայլ

են

լեղուցք են, սևակ. արջասպ՝ և
զաջ՝ վիտրիօլում, խալկանթում
և այլն. Է ազգական պաղլեղին՝
և է 'ի ծծմբային շնչոյ, յ'ենթեր
կրեայ ջրոյ, 'ի պղնձեայ՝ յ'երկա
թեայ ևս նիւթոյ. և կամ յ'եր-
կաքանչիւրոյն 'ի միասին խառնե-
լ մարմնի. որոյ կծու՝ և թթու-
լինին. նաև՝ կիզողական զօրու-
թիւնն է 'ի ծծմբային շնչոյն.

Հաստութի, և պարզութի սևալե-
ղին է յ'ենթերկրեայ ջրոյն. իսկ
գոյնն՝ և համն է 'ի պղնձեայ, և
յ'երկաթեայնիւթոյն.

Վասնզի՝ կծու, թթու, և քա-
ցախ ծծմբային շունչն սևալեղին
որով իւրաքանչիւր ենթերկրեայ
ջուր ներկի. պատճառի 'ի զան-
գուածոյ խմբէ, որ անցեալ ընդ-
պղնձեայ՝ կամ երկաթի ենթեր
կրեայ խաղալակս, հաշէ՝ մաշէ՝ և
յ'ինքն քարշէ զայնքան մասն 'ի
պղնձեղինայն, և յերկաթեղի-
նայն. որքան է իւր կծու՝ թթու
և բարկ զօրութիւնն. ուստի
գտնի՝ ըստ բնաւորեալ ժամանա-
կին

կին, ջերմութին․ յառաջնոյ սեալուդն․ որ ծնանի մանաւանդապէս 'ի հրահանքարանց․ որ չափ մախ դաշի առի Թուրքերին։

Յաղագս Պաղլեղին։

ՊԱՂԼԵՂՆ կոչի Լատինաերէն ալումէն․ Յունարէն ստիպտիրիա․ Արաբերէն շապ։ Որպէս հասարակ այն նմանի նաթրունին․ սակայն պաղլեղն ընդ սեալեղ աղին։

Կոյ յոդնադխի շաբ, մի շաբ ապառւժի՝ ծայրասուր՝ թելանօր է։

Տարն է աղութին 'ի ջրոց, 'ի ապիկոյ՝ և յ'ապառած քարանց ծագելեալ 'ի մի վայր․ ջերմութի, այլեայլ եփմամբ, և ըմպամամբ 'ի շաբ թանձրացեալ։

Պաղանի զօրութին շաբն է ջերմարար՝ մաքրիչ՝ սեղմիչ՝ և չորացուցիչ։ Մանի շաբն յոլովագխի շահաւէտութիւնս․ զի ծառայէ Պատկերահանից, Ներկարարաց, Կարբնաց՝ Ոսկերչաց, Խաղախորդաց՝ այս է Կաշեգործաց

Գրագրաց, Տպագրաց՝ և Գրը քակալից. որով գունաւորի ամխանոյ՝ և սերտանոյ վերագնել արհեստաւորաց ենթակայն ։

Գլուխ Մետասաներորդ ։

Յաղագս Հրահանգելեացն ։

ԱՍՏ 'ԻՄԻՏ ԲՆԵՐ

զորինչ բազմիցս յառաջագոյն ասացաք վասն գոյութեան սկզբնաներմանն. այսինքն, թէ՝ Ո՛ն շունակ գոյացութիւն է ծծումբ, հաստատուն՝ և կայուն գոյացութիւնն է աղ. հողծ՝ պարարտ՝ փուղծ, և սոսնձանմանն խոնաւութիւնն է սնդիկ.

Խոնաւութիւն սնդկին 'ի մէջ շընչունակ ծծմբոյն, և հաստատուն աղին է իբր շաղկապ իմն թուչուն ծծմբոյն՝ և կայուն աղին. կամ միաւորութիւն 'ի մէջ աղ մարմնոյն՝ և ծծումբ հոգւոյն. կամ սոսինձ 'ի մէջ թանձր՝ և նուրբ մարմնոցն ։ Աշանելի է ասա. խմոր՝ և թանձրականն խոնաւութիւն, և իբր բնութեան սոսինձն՝ ըստ զանազանութեան մարմնոց, զանազանակերպ

մանկարդի է այնպիսի մարմնոյ։
Ընդ այլս անմանկարդ՝ և աներն-դէկ. ընդ այլս միջակօրէն. իսկ ընդ այլս թանձրամածօրէն մա-կարդի, և միաւորի. քեղօրինակի։
Չրով աղմայեալ հողն, որովհե-տև անմանկարդ՝ անմած՝ և իւր անանդիկ է, արտաքին՝ և սակաւա-ղոր ջերմութիւն իւր դիւրաւ շըն-չահանի, և 'ի հող չորանայ։
Իսկ եթէ հողային փոշին խառ-նեցեալ ընդ իւղալինութեոյ՝ լինի մանկարդ՝ և խառնուած ինչօծուն՝ որ արտաքին, և սակաւաղոր ջեր-մութիւն իւր ոչ դիւրաւ շնչահա-նի՝ և լուծանի, թէ ոչ յաճեցեա ղուժդին հուր՝ և ջերմութիւն սաստիկ. քանզի՝ հողային փոշին է բաց մածուցեալ ընդ իւղամա-կարդ նիւթոյն։
Այս է պատճառն՝ զի փայտն, և քարն հրով այրեցեալք՝ փոյան 'ի մոխիր՝ քարն 'ի կիր փոխարկի. իսկ հրահալելին հրով հալեցեալ՝ հասի՝ ծորի՝ ձուլի, և 'ի վայր հե-ղանի։ քանզի փայտն՝ և այլ ամ անկականն, զորով կխաամանկարդ-

տակս

սակս նուազութեան պարարտութեան, ունի առաւել փուղձ՝ և խոնաւութիւն ջրոյին. բայց քարն, գոլով առաւել մածուն քան փայտն ունի սակաւ փուղձ, և խոնաւութիւն. իսկ հրահալելին զօրանայ պարարտ խոնաւութեամբ, և փղձով՝ նաև՝ մասամբքն թանձրամածորէն մակարդի։ Մասն է ուրեմն՝ որ չունի, և ծծմբեայ մասն զոյգ է՝ և հաստատուն բաժինն անկականաց, վասն պակասութեան գեր խոնաւին, 'ի մոխիր լուծանի. զհաստատուն բաժինն քարանց, սակս գիրութեան ծծըմբոյն, 'ի կիր լուծանի. բայց՝ պարարտ խոնաւուն հրահալելեացն հրով նուրանայ՝ և առաւելեալ ուռճանայ. ոչ բաժանի, այլ՝ բոլորն հալի՝ և հեղանի։

Մարդ՝ մերձնիւթ հրահալելեացն է ծծմբազանգակեայ շունչն. զօրութեամբ երկնային, և եթեր րեայ ջերմութեան 'ի պայծառ ծծումբ անցեալ. ընդածին՝ և անզգալի շնչովաղին 'ի հողայի փոխար կեցեալ՝ և շնչաւորութեամբ

խո

խոնարհութեանն 'ի հրաժարելս
մնացեալ։

Հրաժարելեաց ոսկի՝ և արծաթն
ասին մաքուր՝ և եփուն մտաւ.
կապարն՝ և անագն, երկաթն՝ և
պղինձն անմաքուր՝ և սակաւէփ։

Ոսկին է փայլուն՝ քաջէփ ծանր՝
քաջամանկարդ՝ քաջափորձ՝ և քա
ջակռան մտաւ· ոչ երբեք զձեռս
շօշափողայն գունաւորէ· ոչ մնա
սի քանակութ̃ն՝ և ոչ փշրի· է
կակուղ՝ լուծայն, անժանկառ,
հրատև՝ դեղին, ծանր՝ հնազանդ.
կուան, և թելքաշի։

Արծաթն է պայծառ մտաւ· ան
մաքուր՝ և սակաւէփ ք̃ զոսկին։

Պղինձն ունի զառատութիւն սև
ալեղ՝ և անմաքուր հողոյ։

Երկաթն՝ յ'անմաքուր, հողոյ
ին, և յ'այրեցեալ ծծմբոյ· ընդ
սակաւ խոնարհութեան շաղեալ՝
այլ՝ ընդ հողոյին շնչոյ ոչ բարւոք
մանկարդեցեալ։

Անագն՝ կամ կլայեկն ունի զա
ռաւելութիւն անմաքուր սնդկի·
է սակաւէփ՝ և անկատար մտաւ։

Կապարն՝ որև արծիծ ասի, ու
նի

նի զուգմամամնեայ մրուր հողոյ՝ ջրոյ. սակաւէփ՝ և ոչհաս մետաղ: Ջրարծաթն (որ և՝ սնդիկ, ծիւոյ՝ և զիպակ սուր:) է հեղուկ երակի 'ի մետաղական ջրոյ. կպուն հողոյին, քաջամակարդ ընդ ծըծմբոյ՝ և չնչալի. ցուրտ՝ խոնաւ՝ և սպիտակ յ'արտաքուստ. ջերմոր՝ կարմիր, և ամենագոյն 'ի ներքուստ. Թափ անցանէ ընդ մետաղս՝ զորս մերձենալովն լուծանէ. և է նիւթ ամ մետաղից. զի պարունակէ զամենայն մետաղս:

Դ. Խօսութիւն Մետաղական Երակացն:

Երակ մետաղական երիւք ճանապարհօք ծանօթանայ. բնական, արհեստական՝ և ինքնամատոյց ճանապարհաւ:

Բնականաւն ծանօթանայ երակ բերելեացն, նախ 'ի ձեռն շօգեաց և գոլորշեաց հողոյն: Երկրորդ 'ի նստուածոյ՝ և յ'որպիսութենէ լերանց՝ ծառոց՝ և խոտոց: Երրորդ 'ի յայտնութենէ մետաղական ծըլից 'ի ձեռն անձրևոյ՝ և ջրհեղեղի: Չորրորդ՝ 'ի գետոցելոց, որք

բազ

բազմիցս զփշրանս՝ և զնշխարս ե-
րակաց սափրեցեալ բերեն։

Արհեստականաւն. Չնչահանու-
թեամբ ջրոց՝ ըստ Քիմիական
ձեռագործ արհեստի։

Ինքնամատոյց ճանապարհաւ.
նախ յ'արմատախիլին ծառոց. 'ի
հրկիզին մայրեաց. 'ի սորելն մի-
մաց. յ'անկանիլն՝ և 'ի վայր վայ
թիլն գետոց։ Երկրորդ՝ 'ի ցելուլ
հողոյն. յ'երիվարաց լինի, կամ թէ
յ'այլ կենդանեաց։ Երրորդ՝ 'ի
գունաճորիլն տերևոց որթոյն։

Արդ՝ ուրեմն՝ ամենայն մետաղական՝ ջրոյ
ակեան, և բրածոյ հանք ունին արտաքսուստ
նշանս ինչ՝ Ուսումնասիրաց և եթ գիտելի։
Քանզի՝ եթէ գագաթն լերանց 'ի Հարաւա-
կոյս խոնարհի. և ստորոտն 'ի Հիւսիս, նը-
շան է մետաղահանից. մանաւանդ՝ արծա-
թոյ. որոյ երակն յ'Արևելից յ'Արև-
մուտս ձգի՝ և տարածի։
'Ի լերանց, քարանց՝ և 'ի հողոց գունոյն.
Քանզի՝ կանաչ գոյնն պատճառի 'ի պղնձե-
ղէնացն. սևաւն՝ յ'ոսկւոյ, և յ'արծաթոյ.
ծիրանին՝ 'ի հրահանքարանց. լերթնագոյն
կամ կապտաչորթ գոյնն՝ յ'երկաթոյ, և 'ի
կապարէ. Լուրթ և բաց կապոյտ գոյնն լինի
'ի անագեղէն. մոխրագոյնն՝ 'ի ծծմբոյն։
'Ի ծծմբայնին հոտոյ ծանօթանան հանք՝ երբ
զքար լերանց զմխեալ հարեալ՝ և փշր-
եալ՝ հոտոտեսցես զհոտ ծծմբոյ։
Ամուլ լերինք անշուշտ են մետաղականք։

Ոա

Ի սրբութիւն և փառաբանութիւն քերթողաց՝ հոգւոց և խնդից, յորմանէ գերադիր սաղմոսականս : Ի հոգեւոր հոգւոց՝ և քերթողաց երկնաւոր՝ և օրհնութիւն երգոց :

Բայց սրբեալ՝ ձայնս ծաղկեալ 'ի յերգանաւորս՝ և 'ի քերթողաց, թէ գոհացումն և հնազանդութիւն, յորմանէ սաղմոսականն երգոցն. և՝ յաւուրս գեղեցիկ ոչ ծածկեալ զքերթողս երգոց. և՝ մեզ և ծախել գոհութեամբն քերթողաց. Ճեռք՝ և ստորագրեցաւ քերթողաց, յորմանէ զուարճալի սաղմոսականն շնորհս. նաև՝ առաջարկ ծաւալ քերթողաց, ընդ բնակեն վայրի թղթեանի՝ կարգեր և այլ փոխանակն ծառոց. ատերեք ծառոց լոլմարդնոց, լոնլագրենց, և գիշերաթօ թախծ. արմատացն վայրագ, և ամենայն թաւ կարգեալ՝ և թատաստեալ նշանեան զուա-գեւ՝ և գերաշխ սաղմոսականս :

Իսկ սրբութիւն սաղմոսականն երգոց երբեմն է 137 կանոնաւն. երբեմն 147, և երբեմն 150 կանոնաւն : Ա՜յ յաւէտ ամէն :

Վերջ Սաղմոսին
Հատու
բին :

✠ ∼∼∼ ✠ ∼∼∼ ✠

Հայր նախնական, ըստ Քրիստոս միջնորդ՝ մեծա-
մեծայ հեռաթ ասում, վա՛յ շնորհ բայց միայ-
նակայ, մեծ փառաւոր զաւթ :
Փառք զայս հայր նորանածնական գու նորանածը-
մեծքնակ ասում, վա՛յ բայց հայր նորանածն
շնորհի վաչքար :
Հայրքի խոսանք, գիրս թերեւ գարնանն,
Օրհնքի մեծն բանուն զընդարձակ :

✠

Հա

ՀԱՏՈՐ ԵՐԿՐՈՐԴ. ԳՈՒՇԱԿ ԿՈՂՄԱԿԱՆ.

Զիր իմն է աստուածատուր գուշակելն զառ դժուարահաս, և առաւելոյ իրողութեանցն. քանզի ոչ են ընդ մերով իշխանութե ապագայքն, այլ միայն ընդ իշխանութե ամենագիտին Աստուծոյ. Բայց՝ Ամենաբարին Ա. Ծ., որ

Արարից զմարդն ըստ պատկերի իւրում, և ըստ նմանութեան: Ծն. 1, 26:

որ Ինքնագոյ Անեղ Աստուած՝ պարգևեաց յիւրենէ պատճառեցեալ՝ և ըստ իւրում պատկերի նըմանեցուցեալ մարդոյն՝ ըստ կարի, և չափու մարդկային բնութեն զամ կատարելութիւնս, զորս ամենաբարին անսահմանօրէն ունի. այսինքն է. Ամենակարողն ար

արար զմարդն կարող. ամենի
մաստն՝ արար զմարդն իմաստուն.
ամենասէրն՝ արար զմարդն սիրող.
ամենաբարին՝ արար զմարդն բա
րի. ամենախնամն՝ արար զմարդն
խնամատար. ամենասահմանն ա
րար զմարդն սահմանող:

Մ. խոլ. բաժին:

Ծովինց հուն Ն Ճ անսահմանօ
լեն ունի և անչափօրէն. սահմա
նօրէն և չափաւոր բաշխեաց մար
դոյն: Այր աղաղաւ՝ ամմարդ
բառ բնաւորեալ բնութեն՝ անեն
չոյ բանիցն գիտութե. նաև՝ 'ի
մէջ ամմենըսն՝ և կարադրութիւն կէն
դանեաց՝ մարդն միայն ունի զեւր
դէմն կանդուն՝ և 'ի յ'երկինս
բարձրացեալ: Նու արդ՝

Նէր գեա հողալոյ բոյ կեցու. Թևոն,
զի գեա խյեռ մասնս մահ Հոն:
Եւր գեա լինե լեղ ... Հան,
դու գեմ նկան լեզեր ար Թուն:

Ե. Ճ. Մասյելոցս երևի զի մարդն
որովհետև է բառ պատկերի Ա
ստուծոյ արարեալ՝ կերպիւ ինքն
կարէ դուշակել և զինաց ապա
գայից բառ կարի իւրում:

Պ. Խաչելի է. 'ի մէջ աղադոյիցն՝
ոյն

այլն ասի հարկաւոր՝ կամ հանդեր
ձեալ ապացոյց. այլն՝ լոկ պատա
հական, և այլն՝ թէական պատա
հական ապացոյց։ Ահա օրինակ

Հարկաւոր ապացոյց է։

Յորժամ 'ի ծննդեան Լուսնոյն՝ Արե-
գակն՝ և Լուսինն 'ի միասին գտանին 'ի գլ
խոյ՝ կամ 'ի տուտան Վիշապին, հարկիւ
խաւարի արեգակն։ Եթէ 'ի լրմանն լինի
հարկիւ լուսինն խաւարի։

Լոկ պատահական ապացոյց է։

Յորժամ երեկոյ լինի, ասէք՝ պայծառ լինելոց
զի կարմրացեալ է երկին։ Եւ առաւօտու՝
այսօր մրրիկ, զի շառագունի տրտմութիւն
երկին։ Նոյն՝ Յորժամ տեսանիցէք ամպ
ծագեալ յարեւմտից, խաղային ասէք՝ թէ ան
ձրեւ գայ, և լինի այնպէս։ Եւ յորժամ հա
րաւ շնչեալ՝ ասէք թէ, խորշակ լինի, և
լինի այնպէս։ Ղուկ. 12, 54։

Թէական պատահական ապացոյցն է։

Եթէ 'ի Տիւրոս՝ և 'ի Սիդոն եղեալ էին
զօրութիւնքն, որք 'ի ձեզ եղեն, վաղու եւս
ապաշխարեալք Նոյն։ Նա՝ Եթէ 'ի Սոդոմ է
ղեալ էին զօրութիւնքն, որք 'ի ձեզ եղեն՝
ապաքէն կային եւս մինչեւ ց'այսօր։ Մատ. 11։

Այլ ուրեմն

Գլ. Հ—ւքն։

Ճշմ. Տոմարական Գուշակութեանց։

Հարկիւ ութ իրք մնաւանդս
կամք աղխատանման մեղ առ 'ի կեր
պիւ իւրք հաւանորէն զիւրաց տօ
մարականաց գուշակութին իւրք է

լու

լուսանել. այլ՝ չորք կէսք երկնից՝ յորս մնանէ արեգակն. և չորք նախընթաց ծնունդքն՝ կամ լըրմունքն Լուսաւորաց. և ա՛յն՝ իշխօղ՝ և տիրող տարւոյն, ամսոյն, շաբաթուն, աւուրն՝ և ժամուն:

Զորս կէտքն են, Գարնանային երկնամիջակն, Ամառնային ժամադարձակն, Աշնանային Եթերականն, և Ձմեռնային սառակայնն:

Զորս ծնունդք՝ կամ լրմունք Լուսաւորացն, որք անմիջապէս մերձ են մտիցն արեգական 'ի միմեանց կէտսն երկնից, այն չորք նախընթաց ծնունդք՝ կամ լըրմունք Լուսաւորացն:

Որոց ակնարկութիւնն՝ է մեծի զգուշութեն և չյանցանելոյ հանձնարարութեն բան:

[illegible]

Ժ. Ա. Մ. Ք.

Եօթն աւուրցն յառաջին ժամուն:

	Տէրունական.	Գիշերոյ:
ա:	Արեգական.	Լուսնթագն.
բ:	Լուսնին:	Լուսաբերն.
գ:	Հրատն:	Երևակն:
դ:	Փայլածուն:	Արեգակն:
ե:	Լուսնթագն:	Լուսնին:
զ:	Լուսաբերին:	Հրատն:
է:	Երևակն:	Փայլածուն:

Հետևեալ ժամուց իշխողքն գընան ըստ կարգի մոլորականայն իւրաքանչիւր աւուր առաջին ժամուն

մուն. Թէ գիշերային՝ և թէ ցե-
րեկեայ ժամու իշխողքն:
Անցեալ ժամանակաց իշխողն
հաստատագունորէն գտցի յառա-
ջարկութք Զևակերպութեանն
երկոտասան տանցն երկնից. զոր
մէ կարճ՝ ի կարճոյ յիշեցաք ըն-
տեսրակի մերում, որ մակագրի
Ոսկեայ դուռն դպրատան:
Տպեցեալ յԱմստրդամ. յԱմի
Տեառն 1699: ըն Թղթոց 48:
Եւ ՏՐ կամեսցէ՝ յայլում նու-
ագի յաճախօրէն գրեսցուք յա-
ղագս երկոտասան տանց երկնից
Զևակերպութենէն, և նորին
կիրառութենէն ևս:

Գլուխ Երրորդ:

Թէ որպէս Աստղն իցէ փոքր աշխարհ:

ՀԻՆԳ գլխաւոր աշխարհք
համարին ՚ի Զննադատին՝ և
Ճշմարտաբան Փիլիսոփայից. են
1. Նախատիպ՝ և անեղն:
2. Մեծ՝ և եղական աշխարհ:
3. Երկնային աշխարհ:
4. Տարրահող աշխարհ:

Հ· Է՞ Քաղաքական աշխարհ.

Նախ· Մարդն նմանի Նախատիպ՝ և աներևոյթ աշխարհին· որ է Ա.Ծ.

Ա.Ծ. արարէ՝ և իշխէ ընդհանուր աշխարհի:

Իսկ մարդն՝ ընդհանուր երկրի.

Ա.Ծ. է անչափաւորելի, անտեսանելի, անըմբռնելի, անչափելի, և անմահ:

Նոյնպէս՝ և եղական հոգի մեր.

Ա.Ծ. ուղղէ զաշխարհս իմաստութեամբն:

և մարդոյ հոգին կառավարէ զիւր մարմին գիտութեամբն.

Ա.Ծ. ունի զամենայն կատարելութիւնս ընդհանուր աշխարհին գերազանցօրէն:

մարդն ունի զնոյնս ըստ չափու.

Ա.Ծ. միայն գոլով՝ զերիս ունի անձինս:

հոգի մարդոյ ևս միայն գոլով՝ զերիս ունի կատարելութիւնս· զի՝

կարողութիւն· իբր Հայր Ա.Ծ.
իմաստութիւն· Որդի Ա.Ծ.
սէր· Հոգին Սբ.

Ա.Ծ. է պարզ Էութիւն՝ և ամէն Ոգի.

իսկ մերս է թանձացեալ՝ և թանձրացեալ Հոգի.

Եւ այն ըստ այսմ սարսափ՝ և համեմատութեան:

Երկրորդ· նմանի մարդն ընդհանուր եղական աշխարհի.

Նրբին զգայարանքն են իբր՝

դառբ

դասք Հրեշտակաց մեծին Աստուծոյ։
Պուլսին՝ խելք հրեղէն կամարին։
Կուրծն՝ աստղալի կամարին։
Որովայնն՝ ջրահող երկիրս։

ԱՅրմրդ։ Նմանի մարդն երկնային աշխարհի՝ այսպէս։

Ինն դասքն Հրեշտակաց. Ինն արտաքին՝ և ներքին զգայարանք մարդոյն. հասարակ զգայութի երևակայութիւն՝ մտածականութի, յիշողականութիւն՝ և հինգ արտաքին զգայարանքն։

Եօթն մոլորականքն երկնից. են եօթն ծակք մարդոյ գլխոյն։

Յանգի՝ երևակն տիրէ աջ ականջի ծակին. Լուսնթագն՝ ձախ ականջին. Հրատն՝ աջ ռնգի ծակին. Արեգակն՝ աջ յ'աչայն. Լուսաբերն՝ ձախ ռնգին. Փայլածուն՝ բերանոյ ծակին. Լուսինն տիրէ ձախ աչաց որջոյն։

Պարձեալ.

Սիրտ մարդոյն է իբրև Արեգակն։

Ողեղն. Լուսինն։
Լեարդն. Լուսնթագ։
Փայծեղն. Երևակ։
Լեղին. Հրատ։

Սիր

Սերմնաւոր անդամոցն նմանին Լուսատուներին,
Թուոցն · Փայլմունքն ·

Չորրորդ՝ նմանի մարդն Դ. րա հող աշխարհի · այսպէս ։

Շեկ մաղձ մարմնոյն · Հուր ։
Արիւնն · Օդ ։
Մաղասն · Ջուր ։
Սեւ մաղձն · Հող ։
Շնչական զօրութիւնն · Բոյսք ։
Զգայականն · Անբան կենդանիք ։
Երակք մարմնոյն · Գետորայք ։
Փչենն՝ կամ բուշան · Ծովք ։
Ոսկերքն · Քարինք ։
Մազքն · Մայրեք ։
Ոջիլքն՝ եւ մլուկքն · Գազանք մայրեաց ։
Արտասուքն · Ցօղ՝ եւ շաղ երկնից ։
Փուքն · Որոտ ։
Թուքն՝ կամ տաղումն · Ձիւն՝ եւ կարկուտ ։
Խոնաւածք գլխոյն · Անձրեւք ։
Թոքն · Քամի ։
Լերդն · Ծովակ, եւ լիճ ։

Նաեւ ·

Բնածին ջերմութիւն · Հուր ։
Բնածին շունչն · Օդ ։
Ծորանն ընդածին · Ջուր ։
Միսն · Հող ։
Ծերութիւնն · Ձմեռն ։
Երիտասարդութիւն · Աշուն ։
Արբունութիւնն · Ամառն ։

Տղա

Տգիտութիւնն է անդարձ դարուն ։
Եւս այժմ աստանօր՝ և այլն 'ի կարգին ։

Հինգերորդ՝ նմանի մարդն քաղաքական՝ և իշխողական Ձի ։

Հոգի մարդոյն է իբր՝ Կայսր, և Թագաւոր փոքր աշխարհին ։
Կամքն · անձնիշխան Թագուհի ։
Միտքն · խորհրդականք կայսեր ։
Սիրտն · մեծամեծք կայսեր ։
Զգայարանքն են դատաւորք ։

Արդարև՝ պանծալի, չքնաղաշուք, ճոխաշխարհիկ, բարի, և ազնուագոյն Աստեղծի՝ և Աղգոյ գիւղեցու մարդն ։

Քանզի՝ Մարդն որպէս նկարագիր Լուսութեանն Աստուծոյ՝ է անձն իշխան, և նախագուշակ զաստուածայնոյն ։ Նոյն՝ որպէս պատկեր, և տաճար անեղութեն Աստուծոյ · ծառայի, և կառավարի յ'իմացական գոյացութեանցն, յոր՝ 'ի Հրեշտակայն ։ որպէս բնական · է մասեր, և համաձայն ընդունակ ։ որպէս ձգեկան, և կենդանական · գետ, և

գուշակէ բարութեան ամ̃ շնչաւորաց։

Ահա՛ քեզ առիթ սքանչանա-
լոյ ՚ի վերայ անհաս ամենա-
բարութեանն, և անբովան-
դակելի ամենիմաստութեն Աս-
տուծոյ. որ՝ գոլով իւրն անհաս
միաս, և եռեակ, զամ̃ ստեղծու-
ածս իւր հաղորդս արար իւրոյ
անճառ միասնականութեանն՝ և
անբաժ երրեակութեանն։

Ո՜ անմատչելի լոյս. ընդ միգա-
պատ խորանաւ, և յաւիտենակա-
նութե խաւարամած ջրոյն ծած-
կեցեալ. լուսաւորեա զխաւարա-
ցեալ միտ անարգ ծխոյս՝ և փո-
շւոյս. որ յանդունդ անբաւու-
թեդ մատչիլ համարձակի։

Ո՜ ԻԱՐԴ՝ միասնութիւնն
ընդ բազմութեն համաձայնի.
Կամ զիարդ՝ բազմութիւնն յա-
ւաքադոյն յանբաժ, յանո-
րիշ և յանորոշ միութենէն։
Կամ զիարդ՝ բնութ̃ միասնա-
կանն սփռի, տարածի, և բնակի
՚ի բնութ̃ բազմաւորականին։

Խորին Խորհուրդ․ Ճա՛ռ եւ անշուշտ Ճշմարիտ․ բա՛ռ Կ՛րոյ։
Ո՛չ գիտէք, եթէ տաճարք էք Աստուծոյ՝ եւ ՈԳԻ Աստուծոյ բնակեալ է ՚ի ձեզ։ Պօղոս առ․ 1 Կոր․ 3․16։ եւ յայլուրեք։ Աստուածեղէն բնութեանն լինիցիք հաղորդակիցք։ 2 Պետ․ 1․ 4։

Ասաց ոմն ՚ի Հնոցն։

Բնութիւնն բնութեամբ զուարճանայ։
Բնութիւնն զբնութիւն յաղթէ։
Բնութիւնն բնութեան տիրապետէ։

Միւս եւս ասաց։

Երկին վեր․ երկին վայր։
Աստեղք վեր․ աստեղք վայր։
Որինչ վեր․ նոյնինչ վայր։
Զայսոսիկ կա՛լ՝ եւ յաջողեսցի։

Եւ Զարադէս ասէ։

Ընդ ծայրս, եւ ընդ ծագս երկրի ծաւալեցեալ Հնարագոյն Երրեակութիւն, որոյ սկիզբն է Միութիւն․ Աղբիւր աղբերաց, եւ ամենայն աղբերաց։

ԱԿՆԱՐԿՈՒ
ԹԻՒՆ
ՄԻԱՍՆԱԿԱՆՈՒ
ԹԵԱՆ, եւ Երրեակութեան։

Միասնականութիւնն է աղբերակն ամ բազմացեալ թուոց․ զի բազմութիւնն յառաջանայ ՚ի միութենէն․ որպէս ձեռն ՚ի կլիտէն,

եւ

և անուամբ ձևն 'ի միջակիտէն՝
Միասնութիւնն տարածեալ 'ի
բազմութիւնն՝ ոչ ի՞նչ կերպիւ
համաձայնի ընդ բազմութեանն
եթէ ոչ՝ համաձայնութեն միա_
նութեանն, որ յածեալ գտանի
'ի բազմութիւնն։

1. ՄԻԱ գոլով անեղն Աստուած. զեռեակ անձ_նաւորութիւն ունի անճառելի։

2. Սկիզբն մարդաստեղծութեն էր մու միայն Ադամ. յ'երկուս տարածեցաւ Եւայիւ. յ'երկո_ցունցն Հաբէլ զերրեակութիւն մարդկան ծննդեան էլից. և մնալով մնայ այսպիսի երրեակութիւն յ'որդւոց յ'որդիս. 'ի հայր՝ մայր և յ'որդի։

3. Միաս է Բ̃ն եղեալ մարմին. բայց ունի զերիս յատկութիւնս ք̃, սկիզբն՝ միջ՝ և վերջ։

զեռադիմի մեծութի. երկայնութի, խորութի, և լայնութի։

զեռադիմի սկիզբն. պակասութիւն, կերպ՝ և նիւթ։

զեռադիմի ժամանակ. ներկայ անցեալ՝ և ապառնի։

4.

4. Ո՛րպս է մարդն. զեռեալ զօ
րութիւն ունի, բանական՝ զգայա
կան, և անկական:

5. Ո՛րպս հոգի մարդոյ. ունի զե
ռեակ ոյժ, միտ՝ յուշ՝ և կամ:

6. Ո՛րպս դատաստանն. զերիս
գլուխս ունի, Թիւ՝ կշիռ՝ և չափ:

7. Ո՛րպս ծառն 'ի յօրավարդխմ
ատատ յածեալ՝ զերիս ինչս յա
ռաջբերէ. զտերև՝ ծաղիկ, և զ
պտուղ: և միաս միրգն. ունի
զհամ, հոտ՝ և զգոյն:

8. Ո՛րպս աշխարհ. զերիս դարս
ունի, այսինքն՝ բնութեան օրինաց
և շնորհաց:

Ի միասնականութենէն յ'եռեա
կութիւն յածեալ. յեռեակութե
նէն յ՝ընենականութիւն յառաջեալ՝
զանձնաւելի խորին խորհուրդս
գտցես. նոյն՝ գտցես զերրանս
ցեալ գոլ պատգամն.

ՈՐ ԻՆՉ ԳԵՐ. ՆՍՑՆԻՆՉ
ԳԱՑՐ:

Մարդն ևս երանութեամբ փոքրաշ
խարհ ասի. որ է Յունարէն
ՄԻԿՐՕԿՕՍՄՕՍ:
Քանզի՝ ունի յատկութիւն 'ի,ա
խա

խաւարից, Երկնային, Ք բաւոր՝ և Վ. աղաքական աշխարհին։
Այսյ՝ ըստ բարեկարգութեան՝ և բարեձևութեան կանոնին։
Նաև բարեկարգութե կանոնն է.

Նախ. Հնազանդ լինել կամացն Ա.Յ։
Երկրորդ. ըստ բանականութեանն կեց ցանկանալ։
Երրորդ. զանձն խիր ուղղել։
Չորրորդ. զմիտ առն կառավարել։
Հինգերորդ. զմիտ մտաբանութեան ըստ կանոնին կարգաւորել։
Վեցերորդ. միտս գեղջ կանոնաւորել։
Եօթներորդ. զմիտ միայն քաղաքս ընդ ուղղութեանն առնել։
Ութերորդ. զանձնանս միոյ բարեձևութեանն առաջնորդել։
Իններորդ. զմիան իշխանութեն առնել։
Տասներորդ. զԹագաւորական իշխանութեանն վարել։ Եւ զայսոսիկ բանից՝ և արգելմբք. Անուն յԱստուածայինս յանին՝ և մերձենալ։

Գլուխ Երրորդ։

Գուշակութիւն զերկնային աշխարհին։

Յաղագս Եօթն Մոլորակացն։

Արեգակն է խոր հուր՝ ի հրոյ յառաջեալ, և հրոյ բաժինն. որ ընդ մարդոյն ծնանի զմարդն. Տես. որքինչ գրեցաւ ըն գրքոջ մերում. որ մակագրի.

Ճա

Համաձայնութիւն Հնդկաստանեայ ամսոց.
Սկսան եօթն մոլորականացն . և
Երկոտասան կենդանակերպիցն ։
Արեգակն է իբր Թագաւոր, և
ուղղորդիչ մոլար աստեղաց . զի
ունի զազդու արարս ք̃ զայլսն ։
Սորա օրն է կիրակի . ցերեկեան՝
և երեկոյեան առաջին ժամն ։
Թւէ կաղանդն, կամ նոր տարւոյ
առաջին օրն ՚ի կիրակի հանդիպի
Ձմեռն լինի սաստիկ ցուրտ . գա
րունն՝ բարեխառն . ամառն չոր,
և սակաւակութ . աշունն՝ հողմա
շատ ։ Առճիկն առատ . այսինքն՝
գարի, ցորեան, գինի, ձէթ, և
մեղր . ոչխար՝ և անդեայք ։
Փաքսութիւն ՚ի մէջ ազգնուաց,
և քսութի̃ն ընդէմ մեծամեծաց .
մահ տղայ և մանկա մարդաց ։
Ծնեալն ընդ իշխանութ̃ք արե
գական լինի մեծ . շառագոյն ։ մի
ջակաբերան . յարմարական ։ ա
չեղ . յարմարաքիթ . միջակասր
ունդ . լայնաճակատ . կարմրայտ՝
քարակունք, և գեղեցկադէմ ։
Բարուքն ծանր . համեստ . առա
տասիրտ . խորախոհ . պատճառեր

քաղցրաբան, նոյնև մեծամեծ[ն]։ Լաթին լեզուաւ սօլ. Արաբերէն շամս. Չ հոնի չեմշ. Պ փոսերէն պիրի. Հաբաշերէն ծահայ. Մ ը բայերէն մզէ։ Ռուսերէն սօնցէ և Հոռմերէն Հէլլիոս ասի։

Սա զինն ունի զանազան արարս մանաւանդ յ'աճիլն, և 'ի նուազիլ նոյն լուսնոյն. որ անուանի Լատիներէն լունա. Յունարէն սելինի. Արաբերէն գամար. Պարսկերէն մահ. Եթովպերէն չարաքա. Վրացերէն մը թովարէ. Ռուսերէն լունա, և Եբրայ եցերէն լէբանահ։

Եւ է սա 'ի նուազիլ լուսնոյն գե րան, տախտակ և զայլ փայտեայ գործիս հատանել, պահել յանկ սակս լինի մնայական. բայց թէ՝ իջէ 'ի յ'աճիլն, գիւրափուտ։ Նոյն պէս մասնական համարի, յ'աճ ման լուսնոյն զկենդանիս կրաել յն զարմոյն հանճարեղն, զուգակը ցանել յն ամենանայեցոյն՝ և այլ սոյն նման առք, և արարք. իսկ 'ի լրմանն՝ շահական՝ և պիտանի։ Որ լուսնոյն է երկու շաբաթ՝ և նոյն աճուր ցերեկեայ, և գիշե րեայ

րեայ առաջին ժամն։ Թէ առ
բուոյ կաղանդն յ՚երկու շաբաթի
հանդիպի. Ջուրն ոչ պակասի. ձը
մեռն բարեխառն. գարունն ող
ջակամ. ամառն միջակ՝ և աշնի.
աշունն յոյժ խոնաւ։ Ցորենոյ
պակասութիւն. այլ ոսպնանց առա
տութիւն. գինի՝ և ձէթ միջակ.
սարսռելի նուաղութիւն անասնոց.
հիւանդութիւն մարդոց. փեռեկ
տութիւն 'ի մէջ մեծամեծաց. ար
գանտայաւ կանանց. պակասու
թիւն ապրշմի՝ և մեղեր։

Ոսկեայն ընդ իշխանութ՟ե լուս
նոյն լինի ապխտակամարմին. մաղա
սոտ. նեղակշակ. բոլորադէմ. ա
տամնայարմար. միջակաչեայ. քը
նափ. փոքրաբերան. գաղտէրիկ
հաստաթիկունք. յամրաշարժ.
երկայնաբազուկ. ախտակամաց.
լայնաճակատ. նստաքիթ. բայե
րես. փոփոխական. դիւրահինդ
երկրասէր. Ջրասէր՝ և վաճառու։

Եթէ որ ցանկայ վերահասու լինել թէ յո
բումն կիսոյ լուսինն ծնունդ առնու։
Նշ զանմոռանալի մի արծաթեայ ծովու ջրով
և ապա 'ի ջուրն մինեցեալ մախիր. յոր
ժամ լուսինն նորի՝ խառնեալ գալարի մա
խիրն, և պղտորի ջուրն։

Պատճառ այսին է. զի լուսինն խոնաւ 'ի վեր բայց արտածութիւն. հիւթեղանայ. ծաւալ. և այլ տաք ջրոյ, և ջրային երկրոյ.

Եթէ եղջիւրք լուսնոյն յարեւելս հային՝ է նոր լուսին. իսկ թէ յարեւմուտս հային՝ է հին.

Բայց թէ կամիցիս գիտել՝ լուսինն յորում կենդանակերպի է, կամ զքանիս լուսնոյն յորում ամի, կամ ամսի և իցէ. և մուտ յառաջակայ աղիւսակս. և գտցես անսխալ. իսկ զոր ծննդեան լուսնոյն մի համարեր, այլ յերկրորդ օրէն թուեա։ Օրինակ. Յամի Տեառն 1702. սեպտեմբերի 13, լուսինն է 4. բայց դու կալ զերեք, և մուտ 'ի խորանսն աղիւսակիդ. և գտցես լուսինն գոլ 'ի կարիճն կենդանակերպին.

Տեաւել կենդանակերպացոյց.

Քան. Լու.	Յուն վարի	Փե տրվ	Մար տի	Ապ րիլի	Մայ իսի	Յու նիսի
1	Ջրհո	Ձու	Խոյ	Ցու	Երկ	Խեց
2	Ջրհո	Ձու	Խոյ	Ցու	Երկ	Խեց
3	Ձուկ	Խոյ	Ցու	Երկ	Խեց	Առ
4	Ձուկ	Խոյ	Ցու	Երկ	Խեց	Առ
5	Ձուկ	Խոյ	Ցու	Երկ	Խեց	Առ
6	Խոյն	Ցու	Երկ	Խեց	Առ	Կոյս
7	Խոյն	Ցու	Երկ	Խեց	Առ	Կոյս
8	Ցուլ	Երկ	Խեց	Առ	Կոյս	Կշիռ
9	Ցուլ	Երկ	Խեց	Առ	Կոյս	Կշիռ
10	Ցուլ	Երկ	Խեց	Առ	Կոյս	Կշիռ
11	Երկ	Խեց	Առ	Կոյս	Կշիռ	Կար
12	Երկ	Խեց	Առ	Կոյս	Կշիռ	Կար
13	Խեց	Առ	Կոյս	Կշիռ	Կար	Աղե
14	Խեց	Առ	Կոյս	Կշիռ	Կար	Աղե
15	Խեց	Առ	Կոյս	Կշիռ	Կար	Աղե
16	Առի	Կոյս	Կշի	Կար	Աղե	Այծ
17	Առի	Կոյս	Կշի	Կար	Աղե	Այծ
18	Կոյս	Կշի	Կար	Աղե	Այծ	Ջրհ
19	Կոյս	Կշի	Կար	Աղե	Այծ	Ջրհ
20	Կոյս	Կշի	Կար	Աղե	Այծ	Ջրհ
21	Կշիռ	Կար	Աղ	Այծ	Ջրհ	Ձու
22	Կշիռ	Կար	Աղ	Այծ	Ջրհ	Ձու
23	Կարի	Աղ	Այծ	Ջրհ	Ձու	Խոյն
24	Կարի	Աղ	Այծ	Ջրհ	Ձու	Խոյն
25	Կարի	Աղ	Այծ	Ջրհ	Ձու	Խոյն
26	Աղե	Այծ	Ջրհ	Ձու	Խոյ	Ցու
27	Աղե	Այծ	Ջրհ	Ձու	Խոյ	Ցու
28	Այծ	Ջրհ	Ձու	Խոյ	Ցու	Երկ
29	Այծ	Ջրհ	Ձու	Խոյ	Ցու	Երկ
30	Այծ	Ջրհ	Ձու	Խոյ	Ցու	Երկ

Թուակ. Լ.	Յուլիսի	Օգոստոս	Սեպտ. ամսեան	Հոկտ. ամսեան	Նոյեմ. ամսեան	Դեկտ. ամսեան
1	Առիւ	Կոյս	Կշի	Կար	Աղե	Այծ
2	Առիւ	Կոյս	Կշի	Կար	Աղե	Այծ
3	Կոյս	Կշիռ.	Կար	Աղ	Այծ	Ջրհ
4	Կոյս	Կշիռ.	Կար	Աղ	Այծ	Ջրհ
5	Կոյս	Կշիռ.	Կար	Աղ	Այծ	Ջրհ
6	Կշիռ.	Կարի	Աղ	Այ	Ջրհ	Ձու
7	Կշիռ.	Կարի	Աղ	Այ	Ջրհ	Ձու
8	Կարի	Աղե	Այ	Ջրհ	Ձու	Խոյն
9	Կարի	Աղե	Այ	Ջրհ	Ձու	Խոյն
10	Կարի	Աղե	Այ	Ջրհ	Ձու	Խոյն
11	Աղե	Այծ	Ջրհ	Ձու	Խոյ	Ցու
12	Աղե	Այծ	Ջրհ	Ձու	Խոյ	Ցու
13	Այծ	Ջրհ	Ձու	Խոյ	Ցու	Երկ
14	Այծ	Ջրհ	Ձու	Խոյ	Ցու	Երկ
15	Այծ	Ջրհ	Ձու	Խոյ	Ցու	Երկ
16	Ջրհ	Ձու	Խոյ	Ցու	Երկ	Խեց
17	Ջրհ	Ձու	Խոյ	Ցու	Երկ	Խեց
18	Ձու	Խոյ	Ցու	Երկ	Խեց	Առ.
19	Ձու	Խոյ	Ցու	Երկ	Խեց	Առ.
20	Ձու	Խոյ	Ցու	Երկ	Խեց	Առ.
21	Խոյ	Ցուլ	Երկ	Խեց	Առ.	Կոյս
22	Խոյ	Ցուլ	Երկ	Խեց	Առ.	Կոյս
23	Ցու	Երկ	Խեց	Առ.	Կոյս	Կշիռ.
24	Ցու	Երկ	Խեց	Առ.	Կոյս	Կշիռ.
25	Ցու	Երկ	Խեց	Առ.	Կոյս	Կշիռ.
26	Երկ	Խեց	Առ.	Կոյս	Կշիռ.	Կարի
27	Երկ	Խեց	Առ.	Կոյս	Կշիռ.	Կարի
28	Խեց	Առիւ	Կոյս	Կշի	Կար	Աղե
29	Խեց	Առիւ	Կոյս	Կշի	Կար	Աղե
30	Խեց	Առիւ	Կոյս	Կշի	Կար	Աղե

ԳՈՒՇԱԿՈՒԹԻՒՆ յորքանութենէ լուսնոյն, թէ որպիսի լինի ծնեալն. այս, կամ այն հիւանդացեալն. զերակ թողուլն՝ կամ զարիւն յուզելն։

ՄԻ ՍՆՈՅ յառաջին աւուր ծընեալն լինի կարճակեաց. Հիւանդացեալն ձերկրայի յաւուրս 14, 21, և 28. յետոյ առողջանայ։ Զերակ թողուլն զգուշացիր։

Յերկրորդումն աւուր ծնեալն՝ երկայնակեաց. հիւանդացեալն՝ մինչև 12 օրն երկմիտ, յետոյ լաւանայ. զարիւն յուզելն բարի՝ և պատշաճաւոր գտանի։

Յերրորդումն աւուր ծնեալն՝ կարճակեաց. հիւանդացեալն՝ տագնապի, բայց յետոյ առողջանայ. զարիւն թողուլն վնասէ։

Ի Չորրորդումն՝ ծ, թոյլ. հ, մինչև ի 22 օր տագնապի, ապա լաւանայ. ար՝ միջակ։

Ի Հինգերորդումն՝ ծն, ողջոյ մեռանի. և հիւ, երկարանայ՝ ապա լաւանայ. ար, քարաս առնէ։

Ի Վեցերորդումն՝ ծն, ցաւագար. հիւ, մերձ հեռանեալ ամենոյն հինգերորդ աւուրն սպրդի. արիւնն շահաւէտ։

Յեօթներորդումն՝ ծն, երկայնակեաց. հիւ, երկմտի. ար, վնասէ։

Յութերորդումն՝ ծն, յերկրաստորդութեան մեռանի. հիւ, զկնի 14 աւուրց մահուանի. ար, վնասէ։

Յիններորդումն՝ ծն, թուլամորթն. հիւանդն տագնապի՝ և լաւանայ. ար, քաղցէ զմարմինն։

Ի Տասնումն՝ ծն, երկայնակեաց. հիւա,

մահ

մահուանն · ոչ, զեղծագամնութիւն բերէ ։
՚Ի մեռանամատրդութեան ծնել, վտանգաւոր ·
հիւ., յերկու աւուրս ապրի · ոչ, մեռանի ։
12° Ծ.Ն, միջանկեալ · հիւ., զինի 15 աւուրց մահուանն · ոչ, կարի չարաչար է ։
13° Ծ.Ն, հեշտն · հիւ., ՚ի 18 երրորդումն աւուր վտանգի · ոչ, մեռանի ։
14° Ծ.Ն, տկար · հիւ., 15 օր վտանգի, յետոյ ապրի · ոչ, հիւանդութիւն բերէ ։
15° Ծ.Ն, երկայնակեաց · հիւ., զինի չորից աւուրց մահու վտանգի · ոչ, չարաչար է ։
16° Ծ.Ն, տաղտ · հիւ., յետ 28 աւուրց առողջանայ · ոչ, մեռանելոյ ։
17° Ծ.Ն, տաղտ · հիւ., յետ 18 աւուրց լաւանայ · ոչ, մեռանի ։
18° Ծ.Ն, երկրայ · հիւ., զինի 3 օրն լաւանայ · ոչ, չարաչար է ։
19° Ծ.Ն, անճաշ · հիւ., զինի 3 աւուրց լաւանայ · ոչ, հիւանդութիւն բերէ ։
20° Ծ.Ն, յաղթանդամ · հիւ., զինի 7 օրեն վտանգի մահու · ոչ, մեռանի ։
21° Ծ.Ն, երկրպագական · հիւ., ՚ի տասներորդումն աւուր հեռանալ ատենին առողջանայ · ոչ, չարաչար է ։
22° Ծ.Ն, միջանկեալ · հիւ., յառաջնում աւուր հեռանալ ատենին լաւանայ · որքան յուզեն է չարաչար ։
23° Ծ.Ն, տկար · հիւ., զինի 12 աւուրց է առ ի մահու · ոչ, չար ։
24° Ծ.Ն երկրպագական · հիւ., առողջանայ · մերձ թշուառ է չար ։
25° Ծ.Ն, թուլամարմին · հիւ., յետ ութսուրց հեռանալ ատենին ապրի · ոչ՝ չար ։
26° Ծ.Ն՝ և հիւ., վտանգաւոր · ոչ, չար ։
27° Ծ.Ն, միջանկեալ · հիւ., 10 օրեն յետ վտանգի մահու · ոչ, մեռանի ։
28° Ծ.Ն, միջանկեալ · հիւ., յառաջնում
աւ

ամսոյ Հոկտեմբերի ամսոյն պարզի․ զորին
․յուղեն, կամ զերկուս թողուլն միասնաբար ։
29, և 30ՙ ծնեալն լինի վասոյն ․ Հիւ-
անդացեալն վտանգաւոր․ որին մեռ ։

ՀՐԱՏՆ, պատճառէ զանա-
զան փաթորիկս, սառնամանիս,
ալէկոծութիւն, և զայլ օդային որո-
տացութիւնս․ երբեմն և սաստիկ
ջերմութիւնս, ծանր հիւանդու-
թիւնս․ և շարժէ զանձինս 'ի խը-
ռովութիւն, վիճաբանութիւն,
յապստամբութիւն՝ յորեանհե-
ղութիւն, և յայլ բազմատեսակ
թշնամութիւնս ։

Հրատի օրն է երեքշաբաթ․ և
նոյն աւուր ցերեկեան՝ և երեկոյ
եան առաջին ժամն ։

Թէ Կաղանդն յերեքշաբաթի
հանդիպի Ձմեռն լինի ցրտային
անձրևային, խաւարչուտ՝ և շա-
տաձիւն․ գարունն գիջային․ ա-
մառն ջեր․ աշունն չոր ։

Բաջակոյ տարին լինի ծովու
ալէկոծութիւն․ նաւաբեկութի․
նուազութիւն ցորենոյ՝ և այլ ար
մտեաց․ միջակութիւն մեղր՝ ձի
թոյ, և մրգաց․ առատութիւն մա

չի

չի, և հունդ սերմանց․ սպիտակու-
թիւն գինւոյ․ մահ մանր կենդա-
նեաց, նոյն՝ խղաց առաճել հիւ-
անդութիւն՝ և մահ, քանթէ՝ ա-
րուաց․ երևի թէ՝ ոչ սակաւ ազ-
նուապատիւ արք մահուամբ ըզ-
կեանս փոխեցին։

Ծնեալն ընդ իշխանութե Հրա-
տին լինի թխամորթն, շառաչե-
սիլ՝ ոլոր և փոքրմազ՝ հրաչեայ՝
մեծայլինչ՝ սակաւամօրուք, և ան-
յարմարասան․ սրտմտող՝ չարա-
բարոյ, չարհրնար, չարախնդայ,
լեզուագար, կամապաշտ, թերա-
հաւատ, արեանարբու, հոլանի՝
ամբարտաւան, խգամոլ՝ խարե-
բայ, սրտերդմնեայ, անգութ՝ յա-
փշտակող՝ վրդովիչ՝ թշնամի խա-
ղաղութե, և անյագ՝ ի մնասահա-
րութեանց։

ՓԱՅԼԱԾՈՒՆ է այ-
լայլուն, փոփոխական, և երկա-
ռնակ․ ը̅ բարւոյն՝ բարեբարոյ,
ընդ չարին՝ չարաբարոյ։

Իւր օրն է չորեքշաբաթ․ ժամն՝
նոյն աւուր առաւօտեան, և երե-

կոյ

կայեան առաջին ժամն՝ և ուհ.թն։

Եթէ կաղանդն 'ի չորեքշաբաթի հանդիպի, Ձմեռն ձմեռն լինի՝ բայց ոչ սաստիկ ցուրտ. գարունն դէջ՝ և ոչ գովելի. ամառն՝ բաջ ջեր՝ և անձրև. աշունն՝ բարեխառն. միջակ ցորեան՝ և այլ հունձք. կութ գինւոյ՝ ձիթոյ, և մեղեր առատ. 'ի տեղիս ուրեք սղութիւն ռամկաց. Երևի թէ յ'աշնանն իջէ մահ գլխաւոր արանց, խռովութիւնք՝ կողոպտմութիւնք, գլխացաւութիւնք, վիժանք՝ և նոր հաւանք։

Ծնեալն ընդ իշխանութեամբ սոյ լաւութին մարտասմանակարգ լինի, ծանր՝ և փափկամարմին. ուսոյ նախանձ. երկրասէր. քաղցրախօս՝ յօժարամտիծաղ. մարդէլզը. Հը պարտ՝ սրտատագ. խորամանկ. նեղանձ կառ. երկայնուշք. սևայեալ՝ յարմարագէմ. ներդաշծիծ. Հաստատութեն. յարմարակզել՝ և սիրով սէր զգեստուց։

ԼՈՒՍՆԹԸՐԴԻՆ պաս ձառէ բարեկամութիւն. խաղա

ղութիւ․ Հանդարտութեան՝ և
ջերմեռանդութեան՝ մանաւանդ
՚ի մանկութեան հասակս։

Ինչ է ՚ի վերայ խոհեմ, համեստ՝
ամօթխած՝ ներհուն՝ ազատաբա
րոյ՝ զուարճամիտ, և բարեպաշտ
անձանց։

Սորա օրն է հինգ-շաբաթ․ ժամն
նոյն ուռուր առաւօտեան՝ և երե
կոյեան առաջինն։ Կաղանդ-ի օրն
եթէ հինգ-շաբաթի հանդիպի․
ձմեռն անոյշ․ գարունն հողմոտ․
ամառն ցանկալի․ աշունն անձրև
ային։ Առատութիւն ցորենոյ,
ունկի՝ մրգայ՝ արմտեայ՝ գինւոյ՝
և ձիթոյ։

Ծնեալն ընդ իշխանութե Լու-
սնթագին՝ լինի գեղեցկահասակ՝
կարմրախայտ՝ փափկամազ՝ հաստ
երակ, բարեձև՝ միջակամատնեայ
գորշահեր, մեծաճակատ՝ մեծա
բերան՝ մեծակոկորդ՝ հաստաքիթ-
ռնգեայ՝ առատամօրուս՝ լայնածը
նոտ լայնկուրծ և լայնաթիկունք։

Վարուքն լինի հանդարտ՝ համես
տակենցաղ՝ բարեհաճոյ, անպա-
տիր՝ հաւատարիմ, ժուժկալ՝ ըն

դունակ ամբարեյ՝ և հնձարոյ։

ՅՈՒՍՏՐԲԵՐՆ, որ է Գ․ իշերակար ձայնի․ իշխէ՝ ի մէջ կանանց՝ երեխայից՝ երաժշտաց, բարեբախտ՝ և զարդարուն անձանց։ Որ իւր է ուրախութ․ ժամ՝ նոյն ունելի տուատեան, և երեկոյե առաջինն։ Թէ կաղանդն յՍեւ բաթի հանդիպի՝ ջուրք ոչ պակասին․ ձմեռն ծանր՝ և սաստկութեան ցրտոյ․ գարունն հողմոտ․ ամառն գէջ՝ և անոյշ․ աշունն մատմինոր, մտասանք հողմնախտ՝ և անձրևայինս։ Պտղոււոն առատ թէև՝ ծանրագին․ կուլթն շատ և լաւ․ երևի նշան աչագաւուրթե․ ծանր տագնապ մեծամնուն՝ և պատուականն անձանց․ տարաձայնութիւն յ՚այլևայլ կողմունս ծի․ ՚ի տեղիս տեղիս գեմնաշարժութ Նորա սորին իշխանութիւն ծնեայն լինի բարձրահասակ, զուարթերես՝ աչեղ՝ ծիծաղադէմ, հերատարած, և արծաթի։

Նարուքն ձիարտարեան՝ խոհեմ գթոտ՝ սիրելի, համեղախօս՝ զբօ

տանէր՝ խզանէր՝ և տափածանս։

ԼՐԵԻ ԱԿՆ պատճառէ զերկս՝ և զաշխատանս, սով և զմահ, զանձկութիւն զանհրաժութիւն՝ և զսոցինաստրաս թշուառութիւնս։ Տիրէ 'ի մերայ ծերոց՝ անկելոց՝ առանձնայելոց՝ զօշաքաղ՝ վաշխակեր՝ կախարդ՝ գոծուծ՝ և մոայրոյզ անձանց։

Որն սորա է շաբաթ. ժամն՝ առաւօտեան՝ և երեկոյեան առաջինն։ Կղանդ տարւոյն թէ հանդիպի յ'աւուր շաբաթու՝ չորութիւն՝ և սղութիւն. ձմեռն երկար՝ հողմակոծ՝ սառուց՝ և սակաւիկ անձրևային. գարունն հողէ. ամառն գէջ. աշունն չոր՝ և հով. Բազմատեսակ ամուսնու անկումն հին տանց. երեքօրեայ՝ և չորեքօրեայ տենդ. մահ ծերոց՝ անկելոց՝ ոչխարաց՝ և ապրըշմագործ որդանց. յ'Ներակին իշխանութեամբ ծնեալն լինի սևամաղձեայ՝ թխադէմ, մեծակզակ՝ մազոտ՝ հաստապարանոց՝ ջլոտ՝ և ներղակուրծ։ Բարուքն՝ ագահ՝

խոր

խորախոհ՝ մտայոյզ՝ յամբաշարժ
նենգժատ՝ բղձախոհ՝ առանձնա
կեաց՝ և սեաւ հանդերձի սիրօղ։

Խոնարհման աստեղաց Գ. ուշաբերումն (ըստ Ա. առեղծաբանելոյն․) օգտակար հաւաքի։

Ա. Բերականն խոնարհումն
պատճառէ ծանր ցրտութիւն, և
լուսոյն՝ զխորութիւն։
Ի յաճախել խոնարհմանցն՝ հար
կիւ հեռանի տերջութ՟ի յ՛ապա
գայ ամին։
Թէ խոնարհման իշխող աստղն ի
ցէ երևակն՝ հեռանին երկար տը
կարութիւնք՝ չիլք՝ չորեքօրեայ
տենդք՝ աքսորանք՝ պակասութի
կենդանեաց՝ մահ ձկանց՝ հեղեղ
գետորէից՝ ապականութի պտղոց՝
ժանկահարութիւն՝ և ոսյլնաստա
րաս մնաց։
Ըստ այսմ և զայլ իշխող աստեղացն
գուշակեա։
Սև՝ և կապտաշաղ գոյն խոնա
րեցելոյն զարարս երևակին ունի․
սխրատակազոյնն՝ լուսնթագին․ և
կար

կարմրաշաղն՝ հրատին. դեղնա
գոյնն՝ լուսաբերին. գոյնզգոյնն
զարարս փայլածուին ունի։
Խառնուրդն աստեղաց 'ի հողային
կենդանակերպսն զաներջութիւն
բերէ՝ և ցամաքութիւն. 'ի ջրայ
նսն՝ խոնաւութիւն և զմահ. յ'օ
դայինսն՝ զհողմն՝ փոփոխումն՝ և
զժանտ. 'ի հրայինսն՝ հրդեհումն
տապ՝ մահ՝ և պատերազմ։

Գուշակումն գիսաւոր աստեղացն։

Գիսաւոր աստեղաձևքն՝ և
տրտմաւորքն՝ նախ պատճառեն զ
ժանտամահ. զի ապականեն զօդ՝
և զբեր հողոյն. ուստի սով՝ հե-
տևապէս ժանտ մահու։
Պատճառեն ևս զաղմուկ՝ զարարս
տմբութիւն և կռիւ. քանզի ու
նին զարարս ռազմասէր հրատին
երկդէմփայլածուին, և մարդա
տեաց երևակին։
Պատճառեն ևս զխլխանաց՝ և մե
ծամեծաց մահս. քանզի դրգա
մարմինքն՝ և փափկաբուծքն յ'ա
պականեալ օդոյն դիւրաւ սահին։
Պատ

Պատճառէն ես յեղափոխութի՛ օրինաց՝ կարգաց՝ և իշխանութեց. զի յետ ռամկավարութե՛ փոփո խին իշխանք՝ և թագաւորք, զո րոց տեղիս կալնուն յաղթօղքն և փոփոխեն զօրէնս՝ և զիրաւունս, երբեմն՝ և զկրօնս.

Է

Դէմ Զրոյց.

Գուշակութիւն զառ'ի Հռովմայ անձրևաց՝ և այլ զբօսմանցն Իմաստասիրաց Րոած է.

ՈՉ ԳՈՅ ՁՄԵՌՈՒՆ Ը ՈՒԸՆՅ ՃՈԳ ՄՈՅԳ ՈՉ ՈՒԸ ՕՄ ԸՈՒԸՆՅ ԿԸ ՆԸՆՅ.

Հողմ ուր կամի՝ շնչէ, և զձայն նորա լսես. այլ՝ ոչ գիտես, ուս տի գայ՝ կամ յո՛ երթայ։

Պ Աւետարան Աստուածայնին Է. Յով. 3. 8։

ԸՍ յս՝ ըստ 'ի վերնուստ առ'ի Հօրէն Լուսոյ իջեալ պարգե ւացն՝ զոյնինչ գիտութի՛ եղական գոյից ունիլ բաւականանամք.

Դար

Գ. արձակուք յառաջակայն մեր.

Գ. խաւէլի ուրեմն է։

Հիւսիսային հողմն է ցուրտ, և չոր. պարզէ՝ առողջարար՝ եղծանելեաց պաշտպան. բայց՝ վնասարար ծաղկանց՝ նորատունկ որթոց՝ և մատաղ տնկոց. 'ի պատճառէ սաստիկ ցրտութեանն։

Հարաւայինն՝ ջերմ, և խոնաւ. առթահար՝ ժանտաբեր՝ լուսացոտ՝ գլխացաւիչ՝ մեհերոտ՝ կամ դանդաղկոտ. պատճառ փտուն տենդի, կողացաւութեան՝ և թոքի ուռուցման։

Արևմտեանն՝ տամուկ, և բարեխառնօրէն ջրային. անձրևածին և որոտաբեր. ուրեքուրեք յամառն զօդն պարզէ, 'ի գարնան՝ և 'ի ձմեռան եղանակին զանձրև կամ զձիւն բերէ։

Արևելեանն է բարեխառնօրէն ջերմ, և չոր. առողջ՝ թշնամի փտուն ժանտի՝ մարմնապաշտպան. ձմեռնային ցրտագոյն և սառնածին լինի. փչէ յարևագալն, և գիշերայն յաւէտ դադարի։

Հողմն

Հողմն տարեկան, կամ յար ամեայ (որ յ՚այսմ, և յ՚այնմ ժամու տարւոյն հաճաստեաւ փչէ։) երկդիմի է. ամառնային, և ձմեռնային։

Ամառնային տարեկան հողմն ըսկսանի փչել՝ ութօրեայ յառաջ քան զելն Շնիկ աստեղն. և մնայ 40 օր, բայց՝ գիշերայն լռէ։

Իսկ ձմեռնայինն՝ հակառակ ամառնայնոյն հակիլայ ժամանակի շնչէ.

Երևակն շարժէ զարևելեան հողմն. լուսընթագն՝ զհիւսիսայինն. հրատն՝ զարևմտեանն, և զհարաւայինն. լուսաբերն՝ ըզմիջօրեայն. փայլածուն՝ ը̅ս որում ը̅ ումեք ընկերանայ. արեգակն՝ և լուսինն շարժեն զարևմտեան հողմն։

Յորժամ լուսինն է ՚ի մէջ խոյոյն՝ առիւծոյն և աղեղնաւորին. փչէ ՚ի մէջ արևմտից՝ և հիւսիսոյ։ Երբ ՚ի մէջ ցլոյն՝ կուսին՝ և այծեղջեր. յ՚արևելից՝ և ՚ի հարաւոյ միջէն հոսէ։ յ՚Երկաւորի՝ կշռոյ՝ և ՚ի ջրհոսի մէջն յ՚արևելից՝ և ՚ի հիւսիսոյ միջէն հնչէ։ ՚Ի խեցգետնի՝ կարճի՝ և ՚ի ձկան մէջն. փըչէ ՚ի հարաւոյ՝ և յ՚արևմտից միջէն։

Նշանք հողմոյ։

յ՚Երկնից։

Ամպ շառագունեալ ՚ի հիւսիսոյ՝ կամ ՚ի հարաւոյ յ՚արևագալի ժա

մուն

ման. Ընդսմին հողմահոսութեան։
Յետ շառադունել Արեւելեան.
կարմրացուցա ամպ յետ արեւմտին.
եւ՝ զինի յորդ անձրեւաց. հողմ։
Լուսինն կարմրացեալ՝ կամ բա
ռեքրաւ բծաւորեալ. հողմ, եւ
անձրեւ։ Թէ 'ի ջինջ արեգական
ամպ երեւի. կամ՝ յառաւօտն ո
րոտոց, հողմն հանէ։

Թէ հարաւային ծայր՝ կամ եղ
ջիւր լուսնոյն խիզէ սուր՝ հարաւ հո
ղէ. եթէ հիւսիսային՝ հիւսիս
փչէ. խոկ թէ՝ երկաքանչիւր լուս
նոյ ծայրն խիզէ սուր, հողմակոծ
գիշեր հեանէի։ Յոր կոյս գիշերին
սաստկինչ ցոլմոնց, անտի փչէ։
Ի ծննդեան լուսնոյն եթէ հաւի
ցէ մինչեւ յերրորդ օրն, հանեացէ
զբէթէ մինչեւ 'ի լրումն։

Յոտեալ Արեւելեան 'ի ձմեռնային
կենդանակերպսն՝ եթէ երկինքն
որոտան, տարին լինի հողմակոծ։
Յամառան յաձախ որոտն՝ քանզ
փայլատակն զհողմն դուշակէ։
Յորժամ հարաւ փչէ, ոչ է՛ անր
մանելի, եւ ոչ հերկելի։

Նշանք 'ի կենդանեաց։

Թէ

Թէ բառք յաճախ 'ի ջուրս զողին
հոսեսցէ։ Մարդ եթէ 'ի հիւսիս
թռչին՝ մի՛է հարաւ. իսկ եթէ 'ի
հարաւ՝ հասէ հիւսիս։

Մ՛րջիւնք երբ ոչ աշխատին, այլ՝
զօղին 'ի բունս. եւ՝ ճա՞նք ընտա-
նիք եթէ մերձ ջրոյ թռչտին,
կամ՛ սաճառնին. նշան է հողմոյ։

Նշանք անձրեւոյ։

'ի Լուսաձեմ Արեգէն։

Յ'երեկեայ անձրեւքն յ'Արեւ-
գալէն. եւ ց'այգեայն՝ յ'արեւմը-
տէն գուշակին։

Արեգակն երկաթագոյն ամպով
երեւալ՝ եթէ զշառաւիղս իւր ձգէ
'ի հարաւ՝ եւ 'ի հիւսիս. հոսէ, եւ
անձրեւէ։

Ամպ կապտագոյն՝ խառնեալ՝ եւ
միթնաշաղթ յ'արեւելս, կամ յ'ա-
րեւմուտս. այդ ծառատեսիլ արե-
գակն յ'արեւելս՝ կամ 'ի մուտս.
շառաւիղք արեգականն յ'էր՝ կամ
'ի մուտն ծածկեցեալք յ'ամպոց.
եթէ իւր հրացեալ գունով երեւի
արեգակն. եթէ իւրք ժամդա-
կապտա ցնծէ արեգակն զիւր

շա

շառաւիղոյն. գուշակին անձրեւք :

Դ. Յարափոխման Լուսնոյ :

Եղջիւր լուսնոյն բծաւոր յառաջ քան զլրումն. անձրեւէ.

Լրացեալ լուսնոյ մէջն բծաւոր. պարզ օդ. Թէ նոր լուսինն ունիցի զծայրն վերին կողմն մութն յետ լրմանն. թէ ներքին կողմն յառաջ քան զլրումն. եւ երբ մէջ լուսնոյն եղեւ մութն՝ մերձ լրմանն հետեւի անձրեւ.

Յետ երից աւուրց՝ եթէ նոր լուսինն ոչ երեւի, եւ շնչիցէ հարաւ. բոլոր լուսինն լինի ձմեռնային.

Նոր լուսինն յամենուստեք սեւացեալ՝ ստուգիկ ալէկոծութիւն.

Եթէ յերրորդ աւուր լուսնոյն ծայր եղջերին իցէ շառագոյն, որ է արճճագոյն՝ եւ մոխրագոյն. երկար անձրեւ.

Երկին վարդագոյն շառագունեալ՝ մրրկի. յերեկոյի կարմրացեալն՝ պարզի.

Լուսինն մոխրագոյն՝ կամ շառագոյն, զանձրեւ. շառագոյնն, զհողմ. սպիտակագոյնն՝ զպարզութիւն գուշակէ:

Լ.

Ասուստ յ'Աստեղաբանից ասի
Թխագոյն լուսինն անձրևէ.
`կարմրացեալն` փչէ.
սպիտակն` պարզէ։

ԱՅԼ Նշանք անձրևաց։

ԱՄՊՆ եթէ հարաւոյ 'ի հիւսիս շուէ, և` թէ 'ի վեր ելանէ, անձրև. իսկ թէ` 'ի վայր իջանէ, կամ սփռի, և ցրի, օդն պարզի։
Ձմեռան որոտն, և ամառան վաղորդեայն, կամ երեկոյեան որոտալն` զանձրև բերէ։
Աշնան յանկարծ փայլատակելն 'ի հիւսիսոյ, զանձրև բերէ։
Եթէ 'ի ջինջ հարաւոյ առէպրատեսպ փայլատակէ, հետևեալ օրն անձրևեսցէ։
Փայլատակելն առանց որոտման, երբ օդն է պղտորուն` անձրևէ։
Ծիածանն` կամ աղեղն օդոյն դէպ 'ի հարաւ ձգտեալ. և` թէ յարևմտին աղեղն յարևելս երևի. նշան է անձրևի։

Նշանք 'ի Կենդանեաց։

Գորտունք փոյթ ընփոյթ ընկերկան։ Ագռաւն զկնի արևամտին

տին խօսի։ Տուք յանձին թա
ճալին՝ և զինքեանս քթթէին. և ա
կանուն 'ի բոյնս երթան, և անա
գան յ'արտեղանէն յ'ուտաճոյն։
Ո՛ւ խծեռունքն տաճառնեալ մերձ
ջրոյ, կամ հուպ ընդ հուպ որմոց
և գետնոյն թռչունն։ Ճընճը
ղուկք վաղքայ ճընկճընկան։
Ճանճք, և լուք խիստ քան զըն
դամծին բազու խուրեանց խայթեն.
Սեղուք 'ի մեղուոցէն ոչ հեռա-
նան։ Նզինք՝ բարձրացուցէ լ
գլխոյ, հատոտէն զօդն։ Պ՝այլք
ուրոյն ուրոյն մերձենալովն 'ի չի-
նութիւնս վայեն։

Ե. այլ բազում տեղեկութեանս ծըմէք ան
ձրևոյ։

ՆՇԱՆՔ ՈՐՈՏՄԱՆ։

Ս՛Րեգակն եթէ վաղորդեայն՝ և
յ'երեկոյի ամպապատ համդերձ
տապախառն տօթովերևի, և այս
'ի գարնան՝ և յ'աշնան եղանակին
կամ յ'սկզբանն ամառան. գորոտ
և զփայլատակ բերէ։ Նոյնպէս
Յարդ ՟Է ամսոյս հողմակոծեալ։
Սեաւ ամպն առաւելորոտոյ. ա
ռաւ

ռաւելագոյն, եթէ 'ի սեւոյն շա-
ռագունի. Եւ առաւել սաստիկ,
երբ ամենայն շառագունի կանաչու-
թեամբ հանդերձ։ Մոխրակագոյն
ամենայն է անվտանգ։

ԱԶԳ ԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ.

ԸՍՆ ՆԸՑՆ, այսպիսի՝ եւ
նոյնանման գուշակելիք պատճա-
ռին յ'աստեղաց յ'այնմ վայրի եւ
տեղւոջ միայն, ուր աստեղունքն
ծագեն, կամ խոնարհին 'ի մի՝ եւ
'ի նոյն Ամերիկեայց շրջանակի,
որ ձգտի քառակուսօրէն 'ի ծայրս
ծաւալ դաշտի ց'այն վայր, յո՞
տեսութիւն աչաց հայելի հասանի,
այսինքն՝ տասն եւ վեց մղոնս։

Երկին։

ՕԴՈՅ խառնուածն կարող
է երբեմն զգուշակելին յեղաշր-
ջել եւ փոփոխել։ Վասնզի՝ թէ
գուշակեսցի անձրեւ, եւ օդն լինի բա-
րեխառն, անձրեւէ. եթէ ցուրտ՝
ձիւնէ, կամ կարկտէ. իսկ եթէ՝
գաղջ՝ ցօղէ, կամ մառախլապատի։

Զգուշութիւն։

Մեր

Մ՛ի որ տատանօր անհրահանգ՝ և անկիրթ զայսպիսի գուշակելիս գժնդարաձեռն, և գժուարահաս իրողութիւն համարելով՝ յանձնէ նեալ՝ նախատիցէ զմեզ ։ Վ՛անզի Սրբ միանգամ (բստ որում քաջ՝ և անյաղթ Փիլոսոփան Պղատոն արձանագրէ ։) Իմաստասիրութեան տենչման բանից, և առ՛ի նմանէն հեշտութենէ ծայրիւ միայն մատին համդիպին ճաշակեալք, ամ կենցաղական հոգոց բարեաւ մընալ տառապեալք, իմաստուն տենչմամբ, բազում յօժարութ՛բ, և ողջախոհ իմն մոլութ՛բ առ յայսպիսի համդէս վարեալք բերին ։

Նյոպիսի Հարազատք՝ և Օա՛ակք Ոնութե գերազանցագոյնս ես (աներկբայաբար ասեմ) կարեն իմանալ՝ քզոր գրեմս ։

Սուրբ իմաստասիրութիւն:

ՆԱԽ-ԵՐԳԱՆՔ:

Իմաստասիրութիւն է ջան իմաստութեան:
Իմաստութիւն է գիտութիւն ճշմարտութեան գոյից:
Ընդհանուր գոյք են բառ կարգին:
Սուրբն է բառ առաջնոյն, և յետնոյն:
Ի միասին կոչի ՍԱՐԳՆ (սա՛ Աստուածարանն.) և լուծանէ անկար_ գութիւնն:

Արդ՝ գնա համբակ, և արբուն մանկութ. եթէ կամ՝ էջեր ի՛ սանձնոյն, և ի՛ նոյն սր րանել՝ արբնութեան՝ խեղանուա լինել՝ և յաղթանակել. արդ՝ լրջմտութ՝. էի զինի խմ՝ կատարեալ մտօք. ունկնդիր անձնանձիր. գիտելով լուսերոյն՝ զոր ունասնեալ, և լսեա:
Մանուկ ի եղև (տե՛ Ս Հայոց քերթերգն) գիտութեանց, յինեն: Փառք. 138. 5:

Ուրեմն

յԱստուծոյ երկիր:
յԱնբիծ կուսէն փախիր:
Զբերդ բնդեր ծանիր:

Այսպէս ընդ մտացարեան սրտմտանաւս, թէ՝ մտայեա՝ Նմանաւլեայ միտեալ այսուին, և վարդ_ ապխարհին, գիտութեան բաժանեալ խմաստասերէն Նմանաւլ զ մեծ աշխարհն:
Եւ վերաբնախարհի բնական ծանօթութիւն առաջնայ լինել ի Նախախնամ
ոլեա միայն մեզ
Նորդուլ
սրբանեն, և ներբեն
զ զարդարանայ
մարդոյն:

ԱՄԵՆԱՅՆ ԲՆԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

օժանդակութեամբ զգայարանաց սկզբնաւորի յ'իմացողութենէն։

Քանզի՝ ոչինչ է յ'իմացողութեն որ չիցէ նախ լեալ յ'զգայութեն։ Պատուելին 'ի մէջ զգայարանաց է տեսարանն. ապա է լսարանն. հուսկ յետոյ մնացեալ զգայարանքն։

Իցէ ուրեմն տեսարանն կրթեալ յ'առաջե-դեալսն. 'ի զանազան գոյնս՝ և 'ի լոյս։

Լսարանն (որ 'ի մարմնեղէնսն՝ ըստ բազկա-ցութեն, և 'ի հոգեղէնսն՝ ըստ բաղդատու-թեանն՝ և համեմատութեանն դժուարանչյնու-թիւնս յօրինել.) իցէ վարժեալ յ'այլևայլ ձայնիւնս՝ բամբիւնս՝ և 'ի ձայնս։

Հոտոտարանն՝ 'ի հոտս։

Ճաշակարանն՝ 'ի համս։

Շօշափարանն՝ յ'առաջին շօշափելին որակու-թիւնսն. նաև՝ յ'երկրորդան, որք են ծան-րութիւն, և խստութիւն. թեթևութիւն՝ և ծա-նրութիւն. կակղութիւն, և կարծրութիւն. ողոր-կութիւն՝ և խոշորութիւն. ապառնկութիւն և կայտառութիւն. փշրութիւն, և ցամաքութիւն։

Իցեն և զգայարանքն համեցեալք 'ի համա-րակ՝ և միջոցեալ յ'առաջեդեալսն, որք են՝

մեծութիւն, շարժութիւն, ձև, թիւ, և
հանգիստ։ Այլ ոչ որպէսին զգայութեանն։
Ն այնպէս՝ և ներքին զգայարանքն իւրեանց
թելադրեալ յառաջբերեալ իւրեանց։
Հասարակ զգայութիւնն է յառաջ կայ իւր
բազմադիմակին․ երևակայութիւն՝ յարգանդ
ուր․ և ի միջին փորուածի իւր բազմադիմակին․
իսկ յիշողութիւն՝ յետին կողման իւր
բազմադիմակին։

Դատողական՝ զիտելին․ զի եռանկի են զգայ-
ք՝ ենթակայութիւն, և մակաձևութիւն
նիւթականք․ որպէս՝ փայտ, քար՝ և այլ
ենթակայութիւնք՝ և մակաձևութիւնք
աններքինք․ որպէս՝ ԱԾ, հրեշտակք և այլ
ենթակայութիւն նիւթականք․ իսկ՝ մակա-
ձևութիւն աններքինք․ քանզի կարէ ոչ որ
պատճառել զձևս, և երևակայել զպատկերս
յիւրում պատմականութեանն։

Այսոցիկ այսպէս եղելոյ՝ ասեմք

Նախ՝ ՅԱՌԱՋԱ-ԵԴԵԱԼ
ԱՌԱՐԿԱՅՆ շարժէ զզգայու-
թիւնս․ որ՝ զեզգեցկութիւնն շարժէ զան-
ատութիւնն, հեշտութիւն զգալին, քաղցրութիւն
զճաշակն, հոտ՝ զհոտառութիւն, կակղութիւն
կամ կարծրութիւն՝ զշօշափելութիւնն։

Երկրորդ՝ ՀԱՍԱՐԱԿ ԶԳԱՑ
ՈՒԹԻՒՆՆ ընդունի ի նմանէ իւր ըն-
ծայեցեալն յարտաքին զգայութեանց,
և զբովանդակեալն քննելովն դատէ։

Երրորդ՝ ԵՐԵՒԱԿԱՅՈՒԹԻՒՆ
զգալի իրացն պատկերս գրոշմէ, և երևա-
կայելովն մերձաւորէ։

Չորրորդ՝ ՅԻՇՈՂՈՒԹԻՒՆ
իւր զհաճոյական զամենայնն՝ ընկալեալ
զկերպարանս պատկերացն, զնէ ի պահեստի։

Հինգերորդ՝ գայ զինի ԱԽՈՐԺԱԿՆ, յետ վերջացեալ շարժման տառապանաց բազկա-ցեալ զխռովութեան զզգայական հոգւոյն. և կամ՝ ի բաց մերժէ զյառաջեկեալն, իբր՝ զատելին. կամ՝ ցնծութեամբ փարի՝ իւր զանիկելեաց: Եւ եթէ՝ լաւ գեայ, և մինչ երկրորդն տեսա-ժամէն ոչ սանձահարի, իբր թիւր՝ և թերի ամբողջին:

Մինչև ց՞որ զգայի կենդանա-կան զօրութիւն մարդոյն:

ԲԱՑՑ՝ զբանաւոր, զխոհական, և ի-մացողական զօրութիւն մարդոյն է անդ գայ անմնութ, և մարմնեղէն պատկերացն անջրպե-տութեան. առաւել հարկիւ զգայի պատ-կերքն՝ անուանք, և կերպարանքն պարունա-կութիւն բանիւ վերացուցանելով և հաւաքա-ցուցանել, յընդհանրականութենէն ՚ի հոգևոր բանականութիւն. և այսպէս՝ բանական զօրու-թեանն առանձինն:

Այս մտաւորութիւն զգայի պատկերացն ՚ի մարմնեղէնութիւն յառաջէ կարէ լինել եթէ ոչ ՚ի բանական զօրութենէն, որ է կրկ-կին Առաջոյ՝ և Կրօղ:

Առաջոյ բանական զօրութիւնն իմացու-նել, և իմացուցանել. Կրօղն՝ և խորհելոյ, և ընդունելի զխոհականութեան:

Եթէ պարապողական զօրութիւնն իմացու-ցանել, և իմացուցանէ. ուրեմն՝ զզգայի ան-[illegible] և, և զնիւթական պատկերան յիմա-[illegible]՝ և յանձնութ պատկերս վերացուցա-նել բանէ: Առաւ որում և պարագային [illegible] զզգայն ընդունակ, և այնպէս արդին աննա-նելիս առնէ: Իսկ՝ Կրօղական զօրու-թիւնն զիմացեալ իբրև արտաքնոյ գաղէ: Առաւել՝ ընդունութիւն իւր բան որում է իմանալի, առ յառաջեկեալ առարկայ, և

Ենթա

ենթակայ առաքինականն զօրութեան մտաւոր․ իսկ՝ ըստ որում խմացեալ բնութիւն, առ ի կրօնականին ենթակայ․ բայց՝ երբ առաքինականն է կրօնականին ըմբ, առ ի առաւելեալ

ԻՄԱՑՈՒԱԾ․

ԸՍՏԻՃԱՆՔ ԵՒ ԳՈՐԾՈՒՈՒԹԻՒՆՔ

բանական՝ գիտնական՝ և խմացական զօրութեանն երեք համաբրին․ ստոկ մտաւորութիւն, գաւառոլութիւն, և համաքաղաքանութիւն։

Ա․ Ստոկ մտաւորութիւն է բնականին ծանուցել ենթակայական պատկերացն, և ներքոյամբ դրել առանձնացն․ զորս՝ որպէս բանական կրօղ զօրութիւնն ընդունի, յետ այնմ և այլոց բաղականն ընծեռնել՝ և բերանել։

Բ․ Ստորութիւն է ծանուցել՝ և մտաւոր պատկերացն առարկութիւն, կամ բաղդատութիւն։

Գ․ Համաքաղաքանութիւնն ՝ի ծանուցել՝ մըտաւոր՝ և գաւառել պատկերացն զանձանոթ իմն վերաբերել, և բանաւորել․ եթէ վերլուծականօրէն, և թէ շարամանօրէն։

Վերլուծական համաքաղաքանութիւն զընդ հանուր առանձնական խաղաքանչիւր գոյից վերաբերին լուծանելով․ իսկ՝ շարամանական համաքաղաքանութեամբն զխաղաքանչիւր բնութիւն ընդհանուր վերլուծելով առանձնական կը ցուցանէ առ ՝ի շրջաբերել՝ կամ առել զառաւ ճարտութիւնն մեր։

Վերլուծականութեամբն վերջնաւ ՝ի վայր իջանեմք՝ ընդ բնութեան առանձնական լուծանելով․ իսկ՝ շարամանականութեամբն վայրենաւ ՝ի վեր ելանեմք, շարամանելով

զընդ-

զընդհանրական ստորոգմանն բնութեանց:

Գրաւոր Ա երրորդական հա_
մաբանութեան:

Եթէ Ղուկասն է գոյացութիւն.
Մարմին.
Կենդանի.
Ուրեմն է Զգայուն.
Մարդ.
Ղուկաս. կամ այլ անհատ:

Գրաւոր Ը րաամանական հա_
մաբանութեան:

Եթէ Ղուկասն է:
Մարդ.
Զգայուն.
Ապա ուրեմն է Կենդանի.
Մարմին.
Եւ գոյացութիւն:

ՀԱՐՑԵԼԻ ընդհանուր
իմաստութեան:

Ի Միտս առ զայս հետեւեալ քառ_
ասդիմի խնդրեալս. զորմէ, եթէ
Տէր տայցէ. լիապէս յայլումդի
պուկ ժամանակի:

Առաջին խնդրեալն է ընդհա
նուր հարցումն խնդիր, և բովան_
ած ամենայն առարկութեանց.

1. Եթէ է: 2. Զինչ է: 3. Ընդէր է:
4. Որպէս է: 5. Զինչ է: 6. Որպիսի է:
7. Ուր է: 8. Երբ է: 9. Ի՞նչ է:

Երկ

Երկրորդ խմբերեակն է աստիճան ընդհանուր բնութեան՝ և ենթակայ համայն առարկութեանց։

1. Ած։ 2. Հրեշտակ։ 3. Երկինք։
4. Տարերք։ 5. Մարդ։ 6. Կենդանի։
7. Բոյս։ 8. Հանք։ 9. Ստորոգութիւնք։

Երրորդ խմբերեակն՝ են ընդհանուր դերբայնութիւնք, ընդարձակութիւնք, և միջեղերք ամենայն առարկութեանց։

1. Բարի։ 2. Մեծ։ 3. Մնացական։
4. Կարող։ 5. Գէտ։ 6. Յօժար։
7. Զօր։ 8. Ճշմարիտ։ 9. Փառաւոր։

Չորրորդ խմբերեակն է առընչութիւն, հայեցուած, և ստորոգելիք ամենայն առարկութեանց։

1. Տարբեր։ 2. Համաձայն։ 3. Տարաձայն։
4. Սկիզբն։ 5. Մէջ։ 6. Վերջ։
7. Առաւել։ 8. Հաւասար։ 9. Նուազ։

Այս թեթև յանդյաստրատ առարօնս, և առ համառօտեալս լից է խըղթան. որով յ'այլում, և 'ի գիտող ժամանակի մտրակեցայց 'ի կատարեալ արտադրութի այսր մեծի գանձու գիտութեանս։

'Ի Միտսն և զայս գլխաւոր երանակս հաճաքաբանելոյ. զորոց 'ի

Տրա

Տրամաբանական դասաստացութեան մի ըստ միոջէ, և լիովին արտադրի:

Տրամաբան. բէթմայէլ. ապրէլէ. աէրիմն՝
Դ. էմագէմ. որէշէ. գէփիրմն. ալըմմն.
Բ. ադպէ. թէարըմն. ծէրանէ. մայէսէ. մն_
նակրմն. աէնէս:

Յ'այս խորհրդաւոր բառս՝ անձնարկելի են միայն նախադասք ձայնաւորքն. բանզի՝ ձայն
Ա. Ընդհանուր. Ի. մասնաւոր հաստատէ:
Իսկ Ե. ըստհանուր. Օ. մասնաւոր ժխտէ:

Բ. եղ յարացոյց:

Տրա Ամենայն գոյքելի գոյացութեանց է արժանի, և անարժան սպառնա նաց. (որպէս՝ համապատասխանելի գոյ վասնանց է անարժան, և արժանի սպառնանեաց:)

մա Բ. այց՝ համբարութիւն է գոյեկի. (այլ և համ չարութիւն սպառնանելի:)

բան. Որքան՝ ամենայն բարութիւն գոյ վասնանց է արժանի, և անարժան սպառնանեաց. (այլ՝ և համ չարութիւն գոյվասնանց է անարժան, և արժանի սպառնանեաց:) Մ. էսս էս:

Բ. էթ_ Ոչինչ գիտութիւն է սովելի գինեաց՝ և սիրելի ագխոտայ. (այլ՝ ոչինչ յի մարութիւն է սովելի ագխոտայ, և սի րելի գինեաց:)

մայ_ Բ. այց՝ համաստատիմաստութիւն է գի տութիւն. (այլ՝ և համաստատիմաստե ցութիւն է յիմարութիւն:)

էլ. Որքան՝ ոչինչ ստաստիմաստութիւն է սովելի գինեաց, և սիրելի ագխոտայ. (այլ՝ և ոչինչ ստաստիմաստեցութիւն է սովե լի ագխոտայ, և սիրելի գինեաց:)

Նայսու

ԱՅՍ ուրեմն՝ ընծայել զամ-ենայն այսր գործակի. եղիցի ամե-նաբարձրութեան, ամենակարողութեան, ամե-նիմաստութեան, ամենազօրութեան, անբովանդակ-ութեան, անչափահասութեան, անեզրելի-ութեան, միանգամայնութեան, և ինքնակատարու-թեանն Աստուծոյ (Հ.Ո.Ս) գոհութիւն՝ ի Ընտրելոց. օրհնութիւն՝ ի ԽԸ. Զօրականաց, և պատիւ՝ ի Բնակչաց. փառաւորութիւն՝ ի բարձունս երկնից. խոնարհութիւն՝ ի ստորինս երկրի, և շնորհակալութիւն՝ ի բնակիչս երկրագնդիս. յերեկի, և յամենայն ժամ անխափան անխափանից ամէն, ամէն եւ ա ։

ՎԵՐՋ։

Ո՛Վ Նիւ հայցես ամէ՛ չնոր հայց.
Մի՛ ծոյլ կենար, և գեղև բան ։
Մի՛ սիրեր քուն դանդաղաննայ.
Մի՛ արթնութիւն ըղրարղաննայ ։